

j s n

Journal

Vol. 2 No. 1 October 2012

วารสารวิชาการของสมาคม
ญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย

JAPAN FOUNDATION

บรรณาธิการ รศ.ดร.วรงค์ สุวรรณระดา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Editorial Board

ศ.ดร.ไชยวัฒน์ คำชู จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ศิริพร วัชชวัลคุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ดร.ทรายแก้ว ทิพากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ปัทมาวดี โพชนุกูล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.พุทธกาล รัชธร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ฉันทนา จันทร์บรรจง มหาวิทยาลัยนเรศวร
ผศ.ดร.ไมตรี อินทร์ประสิทธิ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.วรินทร์ ววงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ดร.สิริมนพร สุริยะวงศ์ไพศาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.กัลยาณี สีสสุวรรณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.ชมนาด ศีตีสาร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ผกาทิพย์ สกุลครุ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
รศ.ปราณี จงสุจริตธรรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
รศ.ดร.สุรางค์ศรี ดันเสียงสม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พันเอกหญิง ผศ.ดร.นงลักษณ์ ลิ้มศิริ
โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า
ผศ.ชลดา โกพัฒนา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผู้จัดการวารสาร เอกสิทธิ์ หนูนักดี
ผู้ช่วยผู้จัดการวารสาร อรอนงค์ ช้ายโพธิ์กลาง

สถานที่ติดต่อ

กองบรรณาธิการวารสาร jsn Journal
ชั้น 3 อาคารวิศิษฐ์, ประจวบเหมาะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปทุมวัน กทม. 10330
E-mail: jsnjournal@gmail.com

วารสาร JSN Journal เป็นวารสารทางวิชาการของเครือข่ายญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย จัดพิมพ์ปีละ 1 ฉบับ วารสารเปิดรับบทความต้นฉบับภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษจากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิต นักศึกษาหรือบุคคลทั่วไปที่ทำงานวิชาการทางด้านญี่ปุ่นศึกษา บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นผลงานที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ใดมาก่อนในสาขามนุษยศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับญี่ปุ่น สาขามนุษยศาสตร์รวมถึงภาษาญี่ปุ่น ภาษาศาสตร์ ภาษาญี่ปุ่นในฐานะภาษาต่างประเทศ วรรณคดีญี่ปุ่น วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์รวมถึงสังคมการเมืองภายในประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เศรษฐกิจ ธุรกิจ กฎหมาย นโยบาย สาธารณะ การศึกษาของญี่ปุ่น บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้เป็นผลงานที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ที่ใดมาก่อนและผ่านการประเมินคุณภาพทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ISSN 2229-1997

บรรณาธิการแถลง

ความคิดของผู้นำและกิจกรรมของหญิงไทยในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2
ภายใต้เงากองทัพญี่ปุ่น 1

ปิยวรรณ อัครราชันย์

อิทธิพลของระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศ
ที่มีผลต่อการยอมรับผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุชาวไทยโดยผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น 20

พัฒน์นรี ศรีศุภโอาหาร และ ณัฐพล อัสสะรัตน์

BSS ณาธิการแถลง

วารสารที่กำลังอยู่ในมือของท่านผู้อ่านในขณะนี้ คือ วารสาร jsn Journal ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2555 วารสาร jsn Journal เป็นวารสารวิชาการของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ซึ่งเปิดรับบทความวิชาการ หรือ บทความวิจัยเพื่อพิจารณาตีพิมพ์จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นิสิตนักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจด้านญี่ปุ่นศึกษา โดยมีกระบวนการกลั่นกรองและตรวจสอบคุณภาพทางวิชาการ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านญี่ปุ่นศึกษาสาขาต่างๆ จุดเด่นของวารสาร jsn Journal คือ เป็นวารสารที่มีความเป็นอิสระ ไม่ได้จัดทำขึ้นโดยสถาบันการศึกษา หรือ สถาบันวิจัยต่างๆ เป็นการเฉพาะ แต่เป็นการจัดการภายใต้การดูแลของคณะกรรมการสมาคมญี่ปุ่นศึกษาในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการด้านญี่ปุ่นศึกษาจากหลากหลายสถาบันในประเทศไทย มีสถานะเป็นองค์กรอิสระไม่ขึ้นกับสถาบันการศึกษาหรือสถาบันวิจัยใด

ในการจัดทำวารสาร jsn Journal ฉบับนี้ กองบรรณาธิการได้รับความร่วมมือ และการสนับสนุนอย่างดียิ่งเหมือนเช่นปีที่ผ่านมาจาก The Japan Foundation ในการสนับสนุนด้านค่าใช้จ่ายในการจัดพิมพ์วารสารและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการงานของกองบรรณาธิการ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการสันติไมตรีไทย-ญี่ปุ่น (Japan Watch Project) ให้การสนับสนุนด้านการจัดประชุมเพื่อจัดทำวารสาร และด้านบุคลากรสนับสนุนงานธุรการทั่วไปของกองบรรณาธิการ

นอกจากนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนบทความทุกท่านที่ส่งบทความเพื่อเสนอตีพิมพ์ในวารสาร และผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาเป็นผู้ประเมินบทความ และให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการปรับปรุงบทความ ผู้อ่านท่านใดที่มีความประสงค์จะส่งบทความเพื่อเสนอตีพิมพ์ในวารสารเล่มต่อไป กรุณาส่งบทความในรูปแบบของเอกสารจำนวน 3 ชุด โดยส่งทางไปรษณีย์มายังกองบรรณาธิการ jsn Journal (รศ.ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา) ชั้น 3 อาคารวิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

รองศาสตราจารย์ ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา
บรรณาธิการวารสาร jsn Journal

ความคิดของผู้นำและกิจกรรมของหญิงไทยในสมัย สงครามโลกครั้งที่ 2 ภายใต้เงาของทัพญี่ปุ่น¹

ปิยวรรณ อัครราชันย์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาความคิดของผู้นำ กล่าวคือ ความคิดของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีต่อผู้หญิงไทย ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2481 – 2487) ซึ่งมีกองทัพญี่ปุ่นเป็นตัวแปรสำคัญตัวหนึ่งในการกำหนดกิจกรรมและนโยบายของรัฐ

ภายใต้แนวคิดชาตินิยมของรัฐ ปรากฏว่ากิจกรรมของผู้หญิงเพื่อฟูมฟักกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกหลายอย่าง เช่น เกิดกองทหารหญิงขึ้นในกองทัพสมัยใหม่ของไทยเป็นครั้งแรก มีการจัดงานวันแม่ขึ้นเป็นครั้งแรก มีวันที่ระลึกข้าราชการสตรีเป็นครั้งแรก เป็นต้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างความคิดของรัฐบาลที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดกิจกรรมและนโยบายสำหรับผู้หญิงไทย กับบริบทของสังคมการเมืองไทยในขณะนั้นซึ่งมีกองทัพญี่ปุ่นอยู่ในพื้นที่ประเทศ โดยมีคำถามว่าการส่งเสริมกิจกรรมผู้หญิงของรัฐไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นมีความสัมพันธ์กับการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นหรือไม่ อย่างไร

ผลการศึกษาโดยใช้เอกสารจากฝ่ายไทย ทั้งเอกสารราชการและหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสารต่างๆ พบว่า กิจกรรมของผู้หญิงที่รัฐจัดขึ้นในช่วงนั้น มีเป้าหมายเพื่อเน้นย้ำบทบาทเมียและแม่ของผู้หญิง โดยมีคุณสมบัติสำคัญที่รัฐต้องการคือ “การเป็นเมียของชายไทย เพื่อเป็นแม่ที่ให้แก่ลูกที่มีเชื้อสายไทยบริสุทธิ์” และในขณะเดียวกันรัฐก็ได้สร้างภาพผู้หญิงไม่ดี คือ ผู้หญิงที่เป็นเมียชาวต่างชาติ ผู้หญิงเหล่านี้จะถูกลมองว่าเป็นผู้ที่ไม่รักชาติ เป็นเพียงผู้หญิงที่เห็นแก่เงิน ซึ่งเกิดในบริบทที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

มีความวิตกกังวลต่อการแผ่ขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นที่อาจจะกระทบต่อความเป็นเอกราช โดยเฉพาะอย่างยิ่งเอกราชทางวัฒนธรรมและความบริสุทธิ์ของเชื้อชาติไทย เนื่องจากการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นหมายถึงการมีชายชาวต่างชาติเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก

คำสำคัญ

ผู้หญิงไทย สงครามโลกครั้งที่ 2 ชาตินิยม กองทัพญี่ปุ่น จอมพล แปลก พิบูลสงคราม

¹ บทความนี้แก้ไขปรับปรุงหลังจากการไปนำเสนอในงานประชุมวิชาการระดับชาติเครือข่ายผู้ป็นศึกษาในประเทศไทยครั้งที่ 4 “Rethinking: Japan Thailand Mekhong Relation” เมื่อวันที่ 14-15 ตุลาคม พ.ศ. 2553 ณ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จัดโดยคณะกรรมการเครือข่ายผู้ป็นศึกษาในประเทศไทย ร่วมกับคณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The Leadership's Perception towards Thai Women during World War II under the Influence of the Japanese Military Regime

Piyawan Asawarachan
Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Abstract

This study examines Field Marshal Plaek Phibulsongkram administration's perception towards Thai women during World War II (1938-44), at which time the influence of the Japanese army was an important element to determining Thailand's state policies.

Under the nationalistic regime, the government spawned a number of activities involving women, such as the establishment of a military company comprising women soldiers in its entirety, the recognition of the Mother's Day and Female Civil Servants Memorial Day. This study investigates the relationship between the Japanese military control over Thailand during World War II and the administration's underlying reasons behind the promotion of women activities as well as the formation of policies towards these women under such circumstance.

Investigating official documents, Thai local newspapers and magazines, this study found that the administration was deeply concerned about the increased Japanese influence, thereby an increased number of foreign men in the country, that could have threatened Thailand's cultural independence and the purity of Thai race. Women activities during this period, therefore, were designed to reinforce the role of women as a wife and a mother. The typical role model of a Thai woman that the state desired

was "a wife to a Thai man who gives birth to a baby with pure Thai blood". The state also assigned the image of bad women to those married to foreigners, and labeled them as unpatriotic and mercenary.

Key words

Thai woman World War II
Nationalism Japanese
Army Field Marshal
Plaek Pibulsongkram

1. บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดของรัฐไทยภายใต้การนำของจอมพล แปลก พิบูลสงคราม (ในบทความนี้จะใช้คำว่า จอมพล ป.) ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2481-2487)² ซึ่งอยู่เบื้องหลังการส่งเสริมกิจกรรมสำหรับผู้หญิงไทย ในช่วงเวลาที่กองทัพญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทย (พ.ศ. 2485-2487)

วันที่ 8 ธันวาคม 2484 กองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกเดินทัพเข้าสู่ประเทศไทย แม้ต่อมารัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. จะลงนามเป็นพันธมิตรร่วมกับญี่ปุ่น แต่มีอาชญากรรมที่ความสัมพันธ์ดำเนินไปอย่างราบรื่น มีความตึงเครียดเกิดขึ้นทั้งในระดับนโยบายของทั้งสองประเทศ เช่น นโยบายการคลัง ลงไปจนถึงความขัดแย้งในระดับความสัมพันธ์ของประชาชน

ความขัดแย้งของคนญี่ปุ่นกับประชาชนคนไทยในพื้นที่มีบันทึกไว้มิใช่น้อย อย่างเช่นในกรณีของ “เหตุการณ์บ้านโป่ง” ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่ทหารญี่ปุ่นตบหน้าพระไทย ทำให้ลูกกลมไปถึงการปะทะกันของทหารญี่ปุ่นกับกรรมกรในพื้นที่บ้านโป่ง³ เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นเป็นเรื่องราวใหญ่โตถึงกับทำให้ทางญี่ปุ่นเองต้องส่งนายพลอาเคโตะ นากามูระมาเพื่อแก้ปัญหา (นากามูระ อาเคโตะ, 2546)

การทะเลาะกันระหว่างทหารญี่ปุ่นกับผู้ชายไทยได้รับความสนใจจากรัฐ เพราะเป็นเรื่องของการหยามศักดิ์ศรีและสะท้อนความสัมพันธ์ระดับประเทศ แต่ความสัมพันธ์ของผู้หญิงไทยกับผู้ชายญี่ปุ่นมีการบันทึกไว้อย่างเลือนรางทาง

ประวัติศาสตร์ ทั้งๆ ที่การมีกองทัพชายต่างชาติจำนวนหนึ่งเข้ามาอยู่ในดินแดนของประเทศไทย น่าจะมีผลกระทบต่อผู้หญิงไทยบ้างไม่มากก็น้อย

ตัวเลขจำนวนทหารญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในประเทศไทยนับตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม 2484 จนถึงวันที่ญี่ปุ่นพ่ายแพ้สงครามและถอนทหารออกจากประเทศไทยนั้นไม่สามารถระบุได้ชัดเจน เพราะในระหว่างสงครามมีการเคลื่อนไหวกองกำลังทหารอยู่ตลอดเวลา เช่น ทหารญี่ปุ่นคุมเชลยจากโซเนียน (สิงคโปร์ในปัจจุบัน) เข้ามาเป็นแรงงานสร้างทางรถไฟในประเทศไทย หรือมีการนำกองทหารของญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยเข้าไปในพม่า เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ในงานศึกษาเกี่ยวกับการก่อสร้างทางรถไฟสายไทย-พม่าของโยชิโกะวาไดให้ข้อมูลตัวเลขของจำนวนทหารญี่ปุ่นหลังพ่ายแพ้สงคราม อย่างเช่น ในเอกสารแจ้งเรื่องการปฏิบัติต่อเชลยศึกญี่ปุ่นลงวันที่ 5 พฤศจิกายน 2488 แสดงตัวเลขทหารญี่ปุ่นที่ถูกกักขังอยู่ในประเทศไทยตามจังหวัดต่างๆ รวม 187,440 คน และทหารญี่ปุ่นที่ประจำอยู่ในประเทศไทยถูกฝ่ายพันธมิตรปลดอาวุธจนถึงเดือนธันวาคม 2488 รวม 112,580 คน รวมทั้งมีคนญี่ปุ่นที่ไม่ใช่ทหารถูกแยกขังจากพวกทหารด้วย (โยชิโกะวา ไทชิฮารุ, 2538, น. 406- 407, 437) ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่าจำนวนชายต่างชาติที่อยู่ในพื้นที่ประเทศไทยในช่วงสงครามมีตั้งแต่หลักหลายหมื่นจนถึงหลักแสน

งานวิจัยนี้เกิดจากสมมุติฐานที่ว่า การมีผู้ชายต่างชาติเป็นจำนวนหลักหมื่นหลักแสนอยู่ในพื้นที่ของประเทศไทยโดยไม่ได้มีกรอบครัดติดตาม

² จอมพล ป. พิบูลสงครามอยู่ในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี 2 สมัยคือ สมัยที่ 1 ตั้งแต่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 - 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 และสมัยที่ 2 ตั้งแต่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491 - 16 กันยายน พ.ศ. 2500 ขอบเขตการศึกษาของบทความนี้จำกัดอยู่เพียงสมัยที่ 1 เท่านั้น

³ รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านโป่งเพิ่มเติมได้ใน โยชิโกะวา ไทชิฮารุ (2538, น.144-152)

มาด้วย น่าจะมีผลกระทบบางอย่างต่อนโยบายของรัฐและสังคมไทย ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงพยายามอธิบายความคิดของ (กลุ่ม) ผู้นำรัฐไทยที่วิตกกังวลถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชายในกองทัพญี่ปุ่นและผู้หญิงไทย ซึ่งส่งผลให้รัฐส่งเสริมกิจกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงไทยมากขึ้นในช่วงเวลาที่กองทัพญี่ปุ่นดำรงอยู่ในพื้นที่ประเทศไทย

ขอบเขตของงานวิจัยนี้ จำกัดการศึกษาเฉพาะกิจกรรมและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงของรัฐไทยในช่วงจอมพล ป. สมัยที่ 1 (พ.ศ. 2481-2487) โดยใช้เอกสารจากฝ่ายไทย เช่น มติคณะรัฐมนตรี พระราชกฤษฎีกา หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และวารสาร เป็นต้น

อนึ่ง รัฐบาลจอมพล ป. ได้ออกประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องการปรับปรุงตัวอักษรไทย ลงวันที่ 29 พฤษภาคม 2485 ยกเลิกการใช้สระและพยัญชนะบางตัว (จิรวาสส์ ปันยารชุน, 2540, น. 279-281) ดังนั้น การสะกดคำในข้อความอ้างอิงจากต้นฉบับที่ยกมาในบทความนี้ จะคงตามต้นฉบับเดิม ซึ่งอาจแตกต่างจากการสะกดคำในปัจจุบัน

2. ทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาแนวคิดชาตินิยมในสมัยจอมพล ป. ไม่สามารถละเลยความสำคัญของผู้หญิงได้ เนื่องจากนโยบายสร้างชาติของรัฐบาลในสมัยนั้นได้ดึงผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมด้วยอย่างมาก ดังนั้น งานศึกษาแนวคิดชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. จึงมักจะต้องกล่าวถึงเรื่องผู้หญิงไว้ด้วย เช่น งานวิจัยของก้องสกลซึ่งใช้แนวคิดของฟูโกต์ (Michel Foucault) ในการวิเคราะห์นโยบายการสร้างประชาชนทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งผู้หญิงมีส่วนสำคัญในฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูอนาคตของชาติ (ก้องสกล กวินรวีกุล, 2545, น. 24-56)

หรืองานของบาร์เม่ (Scott Barmé) ที่อธิบายภาพลักษณ์ของผู้หญิงไทยที่รัฐสร้างว่าจะต้อง “สวยและกล้าหาญ (beauty and bravery)” โดยอธิบายจากการที่รัฐจัดประกวดนางสาวไทย การสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี และละครที่ปลุกเร้าความรักชาติของหลวงวิจิตรวาทการซึ่งเป็นนักชาตินิยมคนสำคัญที่ถือเป็นมันสมองของรัฐบาลจอมพล ป. (Barme, 2002, pp. 233-246)

มีงานวิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงในช่วงจอมพล ป. โดยตรง 2 ชิ้น คือ วิทยานิพนธ์ของนันทิรา ขำภิบาล (2530) และสุขสรรรค์ แดงภักดี (2538) ซึ่งศึกษานโยบายและกิจกรรมของสตรีในสมัยจอมพล ป. อย่างไรก็ตาม นันทิรา และสุขสรรรค์ สรุบบทบาทและสถานะของสตรีในมุมมองที่ต่างกัน

ในขณะที่นันทิราพิจารณานโยบายที่มีต่อผู้หญิงของรัฐบาลจอมพล ป. เช่น การส่งเสริมให้ผู้หญิงทำงานนอกบ้าน การจัดตั้งกองทหารหญิง การจัดงานวันแม่ เป็นต้น ว่าเป็นการส่งเสริมสถานะและยกย่องบทบาทของสตรี ในทางตรงกันข้าม สุขสรรรค์มองว่าการจัดตั้งทหารหญิงโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแม่ที่เข้มแข็ง หรือนโยบายการศึกษาของรัฐที่ยังคงเน้นให้ผู้หญิงเรียนด้านการเรือนนั้น เป็นการสร้างผู้หญิงให้เป็นเมียและแม่ ซึ่งตอกย้ำบทบาทที่มีมาแต่เดิม

งานของนันทิราและสุขสรรรค์ทำให้เห็นภาพว่านโยบายของผู้หญิงที่รัฐสร้างนั้นมีผลกระทบกับผู้หญิงชั้นสูงและชั้นกลางเป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามงานวิจัยทั้งสองชิ้นไม่ได้เชื่อมโยงนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงของรัฐกับการดำรงอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยของกองทัพญี่ปุ่น

มีงานวิจัยที่พยายามอธิบายความสัมพันธ์ของผู้หญิงไทยกับผู้ชายในกองทัพญี่ปุ่นอยู่บ้าง เช่น รายงานการวิจัย เรื่อง ตามรอยหญิงบำเรอกามในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ของ โสภิตา วีรกุลเทวีญ (2544)

โสภิตาใช้วิธีวิจัยทางมนุษยวิทยา ลงพื้นที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ที่ จ. กาญจนบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีการก่อสร้างทางรถไฟสายมรณะ โดยมุ่งศึกษาสภาพการณ์ของกลุ่มผู้หญิงที่โสภิตาเรียกว่า “หญิงบำเรอกาม (Comfort women)” ในประเทศไทย พบว่าส่วนใหญ่เป็นหญิงต่างชาติ เช่น ผู้หญิงญี่ปุ่น ผู้หญิงจีน หรือผู้หญิงเกาหลี ในขณะที่เดียวกันก็ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ของกองทัพญี่ปุ่นกับผู้หญิงไทยที่ถูกมองว่าเป็นชนชั้นล่าง เช่น กลุ่มผู้หญิงที่เป็นแรงงานรับจ้างขนหินเพื่อสร้างทางรถไฟ ตามการประกาศรับสมัครแรงงานของกองทัพญี่ปุ่นหรือหญิงที่ไปขายบริการทางเพศ

งานของโสภิตาได้ชี้ให้เห็นการดำรงอยู่ของช่องที่มีผู้หญิงต่างชาติสำหรับให้บริการทหารญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางเพศในรูปแบบอื่นๆ ระหว่างทหารญี่ปุ่นกับผู้หญิงไทย เช่น ความสัมพันธ์แบบอยู่กินฉันฉันเมียหรือ “ผู้หญิงนักร้อง” (ผู้หญิงที่ขายบริการทางเพศ) ที่ถูกส่งมาจากกรุงเทพ รวมถึงผู้หญิงที่มาเป็นแรงงานรับจ้างพร้อมทั้งรับเงินแลกเปลี่ยนเมื่อมีความสัมพันธ์ทางเพศทั้งกับทหารญี่ปุ่นและกรรมกรชาติอื่นๆ ที่มารับจ้างทำงานในกองทัพญี่ปุ่น

นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาผลกระทบจากกองทัพญี่ปุ่นที่มีต่อการดำเนินชีวิตของราษฎรไทยในพื้นที่ที่มีการก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ซึ่งมองว่าปัญหาเรื่อง “ผู้หญิงพลอบขวัญ (Comfort women)” ของทหารญี่ปุ่นส่งผลให้กิจการค้าประเวณีขยายตัว (พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล, 2553, น. 117-137)

งานศึกษาเกี่ยวกับ “หญิงบำเรอกาม” หรือ “ผู้หญิงพลอบขวัญ” ที่กล่าวข้างต้นนี้ แม้ว่าจะมองผลกระทบของกองทัพญี่ปุ่นที่มีต่อผู้หญิงไทย แต่มองเฉพาะผลกระทบที่มีต่อผู้หญิงชนชั้นล่าง

โดยเฉพาะผู้หญิงที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี

ในอีกด้านหนึ่ง มีงานวิจัยที่ศึกษาความสัมพันธ์ทั้งในแง่ความร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นของชาวเมืองเหนือล่าง⁴ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งบันทึกความสัมพันธ์ของผู้ชายในกองทัพญี่ปุ่นกับผู้หญิงในท้องถิ่นของไทยที่จิราภรณ์เรียกว่าเป็นเรื่องราวของ “คู่กรรมสาขาต่างจังหวัด” ได้บอกเล่าความสัมพันธ์ระหว่างทหารกองทัพญี่ปุ่นและผู้หญิงไทยในจังหวัดพิษณุโลก เช่น เรื่องราวของหมอมญี่ปุ่น นายทหารเสนาธิการที่หลบหนีการจับกุมโดยการช่วยเหลือของหญิงสาวชาวไทยและลงหลักปักฐานสร้างครอบครัวด้วยกันในที่สุด (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, 2550, น. 123, 126-130)

นอกจากนี้ ยังมีบันทึกเรื่องราวชีวิตคู่ระหว่างทหารญี่ปุ่นและหญิงชาวบ้านไทยภายใต้ชื่อ “ตำนานรักดอกบัวตอง” ที่บอกเล่าถึงความรักและการใช้ชีวิตคู่ของสิบเอกฟูกุตะและแก้วสาวไทยในอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เชิดชาย ชมธวัช, 2541) เป็นต้น

งานบันทึกดังกล่าว แม้จะมีได้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงไทยและผู้ชายในกองทัพญี่ปุ่น แต่ก็ชี้ให้เห็นและยืนยันความสัมพันธ์ของผู้หญิงไทยและผู้ชายในกองทัพญี่ปุ่นที่มีอยู่นอกเหนือความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้าประเวณี

จากการประมวลงานศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผู้หญิงในสมัยจอมพล. ป ช้างต้น งานวิจัยนี้ไม่ได้มุ่งเพื่อจะประเมินสถานะบทบาทของผู้หญิงจากนโยบายของรัฐบาลในสมัยจอมพล. ป. อย่างเช่นงานของนันทิตราและสุซสรรคร์ และไม่ได้มุ่งเน้นในการศึกษาความสัมพันธ์ของผู้หญิงชนชั้นแรงงานหรือหญิงโสเภณีที่เกี่ยวข้องกับกองทัพญี่ปุ่นใน

⁴ ดินแดนภาคเหนือตอนล่างหมายถึง จังหวัด 9 จังหวัดดังนี้ อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร พิษณุโลก กำแพงเพชร ตาก สุโขทัย อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ แต่ในงานวิจัยของจิราภรณ์จำกัดเฉพาะบริเวณ พิษณุโลก สุโขทัย นครสวรรค์ อุตรดิตถ์ (จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, 2550, น.1-2)

สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่นงานของโสภิตาและ พวงทิพย์ แต่งานวิจัยนี้พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการ เข้ามาและการดำรงอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยของ กองทัพญี่ปุ่นนั้น ไม่ได้มีผลเฉพาะกับผู้หญิงที่ถูกมองว่า เป็นชนชั้นล่างของสังคมเท่านั้น แต่มีผลต่อความคิด ของกลุ่มผู้นำรัฐ ซึ่งนำไปสู่การส่งเสริมกิจกรรมและ กำหนดนโยบายต่อผู้หญิงของรัฐ ทำให้รัฐสร้าง นโยบายที่ทำให้เกิดภาพของความเป็นผู้หญิงดี และผู้หญิงไม่ดี ซึ่งภาพที่ถูกสร้างขึ้นดังกล่าวมีผล กระทบกับผู้หญิงโดยรวม

3. อิทธิพลของกองทัพญี่ปุ่นต่อนโยบาย เกี่ยวกับผู้หญิงไทย

จอมพล ป. ได้เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 3 ของประเทศไทยเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 และดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจนถึงวันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2487 ซึ่ง เป็นการออกไปพร้อมกับการพ่ายแพ้สงคราม ของกองทัพญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นรัฐบาลที่ให้การ สนับสนุนกองทัพญี่ปุ่น

รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. ตั้งแต่ พ.ศ. 2481-2487 นี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงคณะ รัฐมนตรี 2 ชุด กล่าวคือ คณะรัฐมนตรีชุดแรกได้ ลาออกเมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2485 และจอมพล ป. ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อีกครั้ง พร้อมกับคณะรัฐมนตรีที่ส่วนใหญ่คือคน กลุ่มเดิม⁵ จอมพล ป. ได้อธิบายการลาออกและ กลับเข้ามารับตำแหน่งใหม่นี้ในคำแถลงนโยบาย ของคณะรัฐบาลว่านโยบายที่ได้แถลงต่อสภาใน

วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2483 นั้นเป็นนโยบายที่มุ่ง ไปในทางสร้างชาติ เนื่องจากเวลานั้นโลกยังอยู่ใน ความสงบ จึงเป็นโครงการที่ตั้งไว้ในยามสันติ แต่ สถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป มีสงครามอุบัติขึ้น⁶ ดังนั้น “โครงการต่างๆ ที่จัดตั้งไว้สำหรับในยามสงบ นั้น ไม่สามารถจะใช้ต่อไปได้ และนโยบายที่แถลง ไว้ตั้งแต่วันที่ 26 ธันวาคม 2481 นั้นก็ย่อมจะพ้น สมัย คณะรัฐบาลชุดก่อนได้รู้สึกว่าจะ ไม่สามารถจะ บริหารราชการแผ่นดินไปตามรูปการและนโยบาย เก่านั้นได้ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกทั้งคณะเมื่อ วันที่ 6 เดือนนี้ (เดือนมีนาคม พ.ศ. 2485-ผู้วิจัย)” (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล, 2485, น. 519)

ด้วยเหตุนี้ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปจึงมี ผลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายการบริหารราชการ แผ่นดินของรัฐบาลจอมพล ป. สมัยที่ 1 นี้ค่อนข้าง มากถึงกับคณะรัฐบาลลาออกเพื่อเปลี่ยนนโยบาย ในการบริหารประเทศใหม่

พิจารณาเฉพาะนโยบายและกิจกรรม เกี่ยวกับผู้หญิงในช่วงจอมพล ป. สมัยที่ 1 นี้ กล่าวได้ว่าเฟื่องฟูมาก เช่น รัฐมีนโยบายให้ผู้หญิง เปลี่ยนจากการนุ่งโจงกระเบนมาเป็นผ้าถุงหรือ กระโปรง จึงส่งเสริมการจัดประกวดการแต่งกาย หรือนโยบายส่งเสริมให้ผู้หญิงทำงาน รัฐจึงจัดตั้ง วงดนตรีหญิง ก่อตั้งกองทหารหญิง เป็นต้น รวมถึงนโยบายที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิง ในฐานะแม่ ทำให้รัฐส่งเสริมกิจกรรมงาน “วันของ แม่” ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในสมัยนี้ และเป็นมรดก ตกทอดสืบเนื่องมาเป็นงานวันแม่ในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม จากการลำดับเหตุการณ์ กิจกรรมและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงในช่วง

⁵ มีรัฐมนตรี 15 คนจากคณะรัฐมนตรีชุดเดิมที่เข้าร่วมกับคณะรัฐมนตรีชุดใหม่

⁶ ในคำแถลงนโยบายดังกล่าว จอมพล ป. พิบุลสงครามได้อธิบายถึงสงครามตามลำดับเวลาดังนี้ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 เกิดมหาสงครามอุบัติขึ้น ในยุโรป, 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 ถึง 28 มกราคม พ.ศ. 2484 ประเทศไทยปะทะกับอินโดจีนฝรั่งเศส, 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เกิดสงคราม ในเอเชีย (กองทัพญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกเข้าสู่ประเทศไทย) และ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 ประเทศไทยเข้าร่วมกับกองทัพญี่ปุ่น ประกาศสงครามต่อ สหราชอาณาจักร และสหรัฐอเมริกา

จอมพล ป. สมัยที่ 1 นี้ ทำให้พบข้อเท็จจริงที่ ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาสู่พื้นที่ ว่า กิจกรรมหรือนโยบายที่เกี่ยวกับผู้หญิงไทยนั้น ประเทศไทยแล้ว ดังที่ได้แสดงในตารางข้างล่างนี้

ตารางแสดงนโยบาย/กิจกรรมของผู้หญิงที่รัฐจัดขึ้น

ปี	เดือน	วัน	กิจกรรม/นโยบาย
2484	มี.ค.	14	“คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรีฝากไว้แก่พี่น้องสตรีไทย” - ขอให้เปลี่ยนแปลงการแต่งกาย เนื่องในโอกาสได้ดินแดนคืน
		17	แจ้งความสำนักพระราชวังที่ 10/2484 เรื่องการแต่งกายของสตรีไทยที่จะเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในงานพระราชพิธีและเข้าในเขตต์พระบรมมหาราชวัง
	เม.ย.	13	คำปฏิสันถารของนายกรัฐมนตรีแด่มวลสตรีไทยบรรดาที่ปฏิบัติตามคำวิงวอนเรื่องการแต่งกาย พ.ศ. 2484
	มิ.ย.	14	คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรี แด่พี่น้องสตรีไทย เรื่องการสวมหมวก
	ส.ค.	27	ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องระเบียบการแต่งกายของสตรี
	ธ.ค.	8	ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบก ขอเดินทัพผ่านประเทศไทย
2485	ก.ค.	17	ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงครามได้รับพระกรุณาฯ โปรดเกล้าพระราชทานยศทหารเป็น นายพันโท - เป็นพันโทหญิงแห่งกองทัพไทย
	ส.ค.	22	เปิดรับสมัครนักเรียนนายร้อยหญิง
	ก.ย.	-	ตั้งองค์การส่งเสริมการสมรส โดยกระทรวงสาธารณสุข
	ต.ค.	-	เปิดรับสมัครนักเรียนนายสิบหญิง
2486	ม.ค.	8	ตั้งสำนักพัฒนาธรรมฝ่ายหญิง
	ก.พ.	1	ตั้งวันที่ระลึกข้าราชการหญิง
	ก.พ.	18	พิธีเปิดโรงเรียนนายสิบหญิง
	มี.ค.	10	จัดงานวันแม่ โดยกระทรวงสาธารณสุข
	มี.ค.	19	เปิดสโมสรสำนักพัฒนาธรรมฝ่ายหญิง
	มี.ค.	29	จัดงานสมรสหมู่ขององค์การส่งเสริมการสมรส-จัดสมรสหมู่ครั้งแรก
	เม.ย.	9	ตั้งวงดนตรีหญิงประจำสำนักพัฒนาธรรมฝ่ายหญิง

ที่มา-เรียงตามลำดับข้อมูลจากบนลงล่าง: (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2484, น.118); (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2484, น.95); (พิบูลสงคราม, 2484a, น.1093-1094); (พิบูลสงคราม, 2584b, น.1404-1409); (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2484, น.73-79); (โยชิโกวา โทชิฮารุ, 2550, น.4-5, 28-33); (กองหนังสือพิมพ์ กรมโคสนาการ, 2485, น.1152-1153); (ประกาศกรมยศศึกษาทหารบก เรื่องรับสมัครนักเรียนนายร้อยหญิง, 2485, น. 1288-1290); (กรมโคสนาการ, 2485, น.1347); (ประกาศกรมเสนาธิการทหารบกฝ่ายเทคนิค เรื่องรับผู้อาสาสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายสิบหญิง, 2485, น.1391-1393); (ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง แต่งตั้งหัวหน้าสำนักวัฒนธรรม, 2486 น.14); (ป.พิบูลสงคราม และ ล.พิบูลสงคราม, 2486, น.137-139); (กรมโคสนาการ, 2486a, น.176-180); (กรมโคสนาการ, 2486b, น. 3-4.); (พิบูลสงคราม, 2486c, น. 285-289); (กรมโคสนาการ, 2486c, น.215-216); (กรมโคสนาการ, 2486d, น.304-30)

จากตารางข้างต้นพบว่า ก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นจะเข้ามาในดินแดนของประเทศไทย คือวันที่ 8 ธันวาคมนั้น กิจกรรมหรือนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงไทยมีเพียงเรื่องการเปลี่ยนแปลงการแต่งกายหรือรูปลักษณะภายนอกของผู้หญิงเท่านั้น ในขณะที่หลังจากกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในพื้นที่ประเทศไทยแล้ว กิจกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงจึงเฟื่องฟูขึ้น ความแตกต่างของปริมาณและเนื้อหาของกิจกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงระหว่างก่อนและหลังการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นนี้สามารถอธิบายได้เมื่อเราทำความเข้าใจความคิดของกลุ่มผู้นำรัฐในขณะนั้น ดังที่จะได้อธิบายต่อไป

3.1 ความคิดของผู้นำรัฐที่มีต่อผู้หญิงไทยก่อนการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่น

ในช่วงจอมพล ป. สมัยที่ 1 ก่อนการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นนี้ มีเหตุการณ์สำคัญ 3 เหตุการณ์ที่มีผลกับการกำหนดนโยบายของรัฐบาลจอมพล ป. คือ (1) การได้สิทธิทางการศาลกลับคืนมา (2) การได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส และ (3) ความวิตกต่อ

อิทธิพลของผู้ญี่ปุ่นที่แผ่เข้ามาซึ่งรายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้ง 3 ที่มีผลกับผู้หญิงไทยมีดังต่อไปนี้

(1) การได้สิทธิทางการศาลกลับคืนมา

ประเทศไทย (สยาม) ได้สูญเสียสิทธิทางการศาลไปตั้งแต่ทำสนธิสัญญาเบาริ่งในสมัยรัชกาลที่ 4 แม้ว่ารัฐบาลภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยต่อมาจะตระหนักถึงปัญหาเกี่ยวกับคนในบังคับต่างชาติ และพยายามที่จะแก้ไขสนธิสัญญาดังกล่าว แต่การแก้ไขสนธิสัญญามาสำเร็จลงได้ในปี พ.ศ. 2482 ซึ่งรัฐบาลภายใต้การนำของจอมพล ป. ให้ความสำคัญต่อการได้รับสิทธิทางการศาลกลับคืนมา โดยถือว่าไทยเป็น “ชาติที่มีเอกราชอันสมบูรณ์”

จากการที่เป็น “ชาติที่มีเอกราชอันสมบูรณ์” นี้เอง ทำให้รัฐบาลมีความคิดที่จะปรับปรุงการแต่งกายและกริยามารยาทของคนไทยดังที่จอมพล ป. ได้กล่าวไว้ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีดังนี้?

การแต่งกายของคนไทยส่วนมากในปัจจุบันนี้ยังไม่เป็นระเบียบและเป็นที่ยังรังเกียจแก่บันดาผู้ที่ได้พบเห็น นอกจากนี้ยังมีการแสดงกริยาและมารยาทไม่สมควรในที่ชุมนุมชนในเวลา มีงานรื่นเริงหรือในที่สาธารณะสถาน เช่น ในงานบุปผาชาติ⁷ เป็นต้น ความไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยดังกล่าวแล้ว อาจเป็นช่องทางให้ชาวต่างประเทศเหยียดหยันชาติไทยว่าเป็นชาติที่ขาดความเจริญ และไม่มีศีลธรรมอันดี ไม่สมกับเป็นชาติที่มีเอกราชอันสมบูรณ์ดังชาติทั้งหลาย หากไม่คิดแก้ไขแล้วจะเป็นทางนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของชาติ และประเทศไทยได้ ฉะนั้นเพื่อแก้ไขพฤติกรรมอันบกพร่องนี้ ควรหาทางชี้ชวนเป็น “ทำนองรัฐนิยม” (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 11/2482 วันที่ 5 มิถุนายน 2482 - เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

⁷ รัฐบาลได้จัดงานสงครามบุปผาชาติขึ้นในวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2482 โดยอ้างว่า งานสงครามบุปผาชาติเป็นงานประเพณีของไทยที่เคยมีมาในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดงานเพื่อเป็นการต้อนรับการเสด็จกลับประเทศไทยชั่วคราวของเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ ที่ทรงศึกษาวิชาการทหารอยู่ ณ ประเทศรัสเซีย เมื่อ พ.ศ. 2442 การใช้คำว่า “สงคราม” นั้น เนื่องจากมีชบวนพาเหรดและปาดอกไม้ใส่กัน แต่การจัดงานสงครามบุปผาชาติใน พ.ศ. 2482 นี้ จัดขึ้นที่ลานพระบรมรูปทรงม้า โดยมีกรเก็บค่าเข้าเพื่อซื้ออาวุธยุทธภัณฑ์ให้กับกองทัพ อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่าในงานสงครามบุปผาชาตินั้น นอกจากดอกไม้แล้ว ยังมีผู้โยนขยะมูลฝอยใส่ชบวนรถในงานบุปผาชาติอีกด้วย (หนังสือพิมพ์ประชาชาติ, 2482, 6 เมษายน, ไม่ปรากฏเลขหน้า)

การที่รัฐบาลต้องการแสดงให้เห็นว่าชาติไทยมีวัฒนธรรมสมกับเป็นชาติที่มีเอกราชอันสมบูรณ์ เป็นที่มาของกำเนิดรัฐนิยม ซึ่งเป็นข้อชักชวนให้ชาวไทยปฏิบัติ มีจำนวนทั้งหมด 12 ข้อ⁸ และหนึ่งในรัฐนิยมสิบสองข้อนั้น คือ การปรับปรุงเรื่องการแต่งกายของคนไทยนั่นเอง

การปรับปรุงการแต่งกายของคนไทยตามรัฐนิยมนั้น เป็นการกำหนดอย่างกว้างๆ โดยไม่ได้เน้นชายหรือหญิง กล่าวคือ รัฐบาลต้องการให้ประชาชนแต่งกายสุภาพ (ตามความคิดของรัฐบาลในขณะนั้น) ในที่สาธารณะ รัฐบาลจึงกำหนดการแต่งกายของคนไทยไว้ดังนี้

๑. คนชาติไทยไม่พึงปรากฏตัวในที่ชุมนุมชน หรือสาธารณะสถาน ในเขตเทศบาล โดยไม่แต่งกายให้เรียบร้อย เช่น นุ่งแต่กางเกงชั้นใน หรือไม่สวมเสื้อ หรือนุ่งผ้าลอยชาย เป็นต้น
๒. การแต่งกายที่ถือว่าเรียบร้อยสำหรับประชาชนชาวไทย มีดังต่อไปนี้
  - ก. แต่งเครื่องแบบตามสิทธิและโอกาสที่จะแต่งได้
  - ข. แต่งตามแบบสากลนิยมในทำนองที่สุภาพ
  - ค. แต่งตามประเพณีนิยมในทำนองที่สุภาพ(ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยม ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย, 2484, น.113)

จากประกาศข้างต้นจะเห็นว่า รัฐบาลกล่าวถึงการแต่งกายของประชาชนชาวไทยโดยรวม ยังไม่ได้เน้นเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิง แต่ยังคงสถานการณ์สงครามตึงเครียดมากขึ้น รัฐบาลยิ่งเน้นการแต่งกายของผู้หญิงมากขึ้น ดังที่จะได้กล่าวต่อไป

(2) การได้ดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

ในช่วงปี พ.ศ. 2483 เกิดเหตุการณ์ดินแดนเรียกคืนดินแดนคืนจากอินโดจีนฝรั่งเศสของ

ประชาชนชาวไทยกลุ่มต่างๆ เช่น นักเรียนนักศึกษา ผู้ใช้แรงงาน และข้าราชการ เป็นต้น

จอมพล ป. เห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญ เพราะประเทศไทยจะเป็นใหญ่ และสิ่งแรกที่ต้องทำให้สมกับประเทศที่จะเป็นใหญ่คือ การปรับปรุงการแต่งกายของประชาชน ดังที่จอมพล ป. ได้กล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีดังนี้

⁸ ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรัฐนิยมใช้ชื่อประเทศ ประชาชน และสัญชาติ ประกาศวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๒ เรื่องการป้องกันภัยที่จะเกิดแก่ชาติ ประกาศวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๓ เรื่องการเรียกชื่อชาวไทย ประกาศวันที่ ๒ สิงหาคม ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๔ เรื่องการเคารพธงชาติ, เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ประกาศวันที่ ๘ กันยายน ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๕ เรื่องให้ชาวไทยพยายามใช้เครื่องอุปโภคบริโภคที่มีกำเนิดหรือทำขึ้นในประเทศไทย ประกาศวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๖ เรื่องทำนองและเนื้อร้องเพลงชาติ ประกาศวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๗ เรื่องชักชวนให้ชาวไทยร่วมกันสร้างชาติ ประกาศวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๘ เรื่องเพลงสรรเสริญพระบารมี ประกาศวันที่ ๒๖ เมษายน ๒๔๘๓, ฉบับที่ ๙ เรื่องภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองตี ประกาศวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๘๓, ฉบับที่ ๑๐ เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย ประกาศวันที่ ๑๕ มกราคม ๒๔๘๔, ฉบับที่ ๑๑ เรื่องกิจประจำวันของคนไทย ประกาศวันที่ ๙ กันยายน ๒๔๘๒, ฉบับที่ ๑๒ เรื่องการช่วยเหลือคุ้มครองเด็ก คนชรา หรือคนทุพพลภาพ ประกาศวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๔๘๕

เรื่องราษฎรแห่งเรียกร้องดินแดนคืนนี้ก็โต้แย้งกันมาหลายวันนักหนาแล้ว รู้สึกว่าราษฎรทั้งหลายสนับสนุนนโยบายของรัฐบาลในเรื่องนี้ด้วยความพร้อมเพรียงเป็นอย่างยิ่ง เห็นว่าควรจะออกคำแถลงการณ์แสดงความพอใจ เพื่อขอให้ยุติกันเสียที ส่วนการที่จะทำการใหญ่ นั้น รัฐบาลกำลังพิจารณาอยู่ และขอมอบให้หลวงวิจิตรวาทการเป็นผู้ร่างคำแถลงการณ์นี้ กับขอให้พูดเลยไปสักหน่อยว่า เพื่อที่จะให้ได้ดินแดนคืนมานั้น พวกเราทุกคนจำเป็นต้องช่วยกันทำงานและปรับปรุงตัวเองให้ดีขึ้น กับขอให้พยายามเขียนไปในเรื่องเครื่องแต่งกายและจรรยาด้วย เพราะถือว่าต่อไปเราจะเป็นใหญ่ ได้ดินแดนคืนมา ต้องทำให้สมเกียรติสมภูมิ ไม่ใช่รุ่งโรจน์ เขียนมาให้ข้าพเจ้าพูดวิทยุอาทิตย์หน้า (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 30/2483 วันที่ 16 ตุลาคม พ.ศ. 2483 – เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

และในโอกาสที่ได้ดินแดนคืนนี้เอง จอมพล ป. ได้ถือเป็นโอกาสพิเศษที่จะ “วิงวอน”⁹ ผู้หญิงไทยแต่งกายให้สมกับที่ประเทศไทยเป็นอารยประเทศและคนไทยเป็นอารยะชน คือ ให้เลิกใช้ผ้าคาดอก เปลี่ยนมาสวมเสื้อ และให้เลิกนุ่งผ้าแบบโจงกระเบน แต่เปลี่ยนมานุ่งผ้าถุง รวมถึงการไว้ผมยาวด้วย (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2484, น.118)

(3) ความวิตกต่ออิทธิพลของญี่ปุ่นที่แผ่เข้ามา

สงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เริ่มอุบัติขึ้นในยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2482 นั้น แม้จะยังไม่ลุกลามมาถึงเอเชีย แต่ก็มีผลทำให้อิทธิพลของฝรั่งเศสและอังกฤษใน

ดินแดนแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อ่อนแอลง จนกระทั่งประเทศไทยสามารถเรียกร้องดินแดนคืนได้ดังที่กล่าวไปในข้างต้น

แต่ในขณะที่อิทธิพลของฝรั่งเศสและอังกฤษอ่อนแอลง ปรากฏว่ากองทัพญี่ปุ่นซึ่งใช้นโยบายมุ่งลงใต้ ได้รุกเข้ามาและมีที่ท่าที่จะขยายอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แทนที่ชาติตะวันตก

สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐบาลได้ตระหนักถึงอิทธิพลของกองทัพญี่ปุ่น ดังที่จอมพล ป. ได้กล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ถึงความรู้สึกที่อยู่ในฐานะที่ลำบากของประเทศไทย และได้พยายามตกลงในการทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกับญี่ปุ่นไว้ว่า

...(ละข้อความ)...อนึ่ง เวลานี้ประเทศเรานับวันแต่จะอยู่ในฐานะลำบากขึ้นทุกที ความจริงเราต้องการสร้างชาติของเรา ไม่ต้องการให้ใครมาเกี่ยวกับการบ้านเมืองของเรา แต่เราก็ไม่อยากจะไปเกี่ยวข้องกับใคร ฉะนั้นอยากจะให้เติมข้อความใหม่ เช่นว่า “อัครราชทูตผู้ทำสัญญาต่างจะเคารพในอธิปไตยทั้งหลายในอาณาเขตต์ของอัครราชทูตอีกฝ่ายหนึ่ง และจะไม่เข้าแทรกแซงในกิจการภายในของประเทศนั้น ละเว้นไม่กระทำการใดๆ อันจะก่อให้เกิดการวุ่นวาย ทำการโฆษณาหรือพยายามเข้าแทรกแซง อันเป็นการขัดต่อบูรณภาพอาณาเขตต์ของอัครราชทูตผู้ทำสัญญา โดยเจตนาจะเปลี่ยนระบอบการปกครองด้วยกำลัง ในอาณาเขตต์ส่วนใดส่วนหนึ่ง” เป็นต้น เรื่องนี้ถ้าเห็นชอบด้วย ไม่ขัดข้อง ก็จักได้ตกลงกันต่อไป (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรีพิเศษ ครั้งที่ 3/2483 วันศุกร์ที่ 26 เมษายน 2483 – ละข้อความและเน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

⁹ 14 มีนาคม พ.ศ. 2484 กรมโฆษณาการได้ออกประกาศโดยใช้หัวเรื่องว่า “คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรี ผ่าไว้แก่พี่น้องสตรีไทย” จะเห็นว่าในช่วงเวลานโยบายเรื่องการแต่งกายยังดำเนินการไม่เข้มงวดนัก เป็นเพียงการขอร้อง แต่ไม่ใช่การบังคับโดยใช้กฎหมาย

นอกจากนี้ อิทธิพลของกองทัพญี่ปุ่นที่จะพยายามจะแพร่เข้ามาด้านวัฒนธรรม สร้างความหวั่นไหวและวิตกให้กับกลุ่มผู้นำไทยด้วยเช่นกัน

จอมพล ป. ได้กล่าวถึงกรณีที่อยู่ขุนขอทำบ้านทึบความร่วมมือดังนี้

เมื่อสองสามวันนี้ทูตญี่ปุ่นได้มาหา และยื่นบันทึกกรม ๕ ข้อ มีใจความว่า

1. เนื่องจากสัญญา ขอให้ตั้งกรรมการประจำ เพื่อปรึกษาหารือประโยชน์ร่วมกัน เรื่องนี้ว่าจะต้องพิจารณาดูก่อน
2. เรื่องตั้งแอมบัสซาเดอ ข้าพเจ้าว่า สำหรับตัวเองไม่ขัดข้อง
3. ขอให้รับรองแมนจูก๊ก ได้ตอบไปว่าขอปรึกษาดูก่อน
4. ขอให้ตกลงทางเศรษฐกิจ
5. ขอให้ตกลงทางวัฒนธรรม ฯลฯ

ตั้งนี้จึงเห็นว่าความยากได้มาสู่แล้ว เราจะเดินอย่างไร อย่างระบอบในเอเชียเขาจะเดินอย่างไรก็ไม่ทราบ วัฒนธรรมเขากับเราก็ก้าวกันไม่ได้ ฉะนั้น ขอให้ช่วยกันพิจารณาดู (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 22/2483 วันพุธที่ 21 สิงหาคม 2483 – เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากลำดับเหตุการณ์สำคัญทั้ง 3 เหตุการณ์ข้างต้น จะเห็นว่ารัฐบาลไทยในขณะนั้นได้พยายามที่จะสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชาติอันมีเอกราชสมบูรณ์ พร้อมกับเป้าหมายที่มุ่งเป็นใหญ่จากการขยายดินแดน ในขณะเดียวกันก็หวาดวิตกกับการรุกเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของกองทัพญี่ปุ่น ดังนั้น นโยบายของรัฐจึงมุ่งไปที่การสร้างภาพของประชาชนที่มีวัฒนธรรมผ่านการแต่งกายที่มีระเบียบ ทั้งเพื่อแสดงให้เห็นบ้านในดินแดนที่เคยเป็นอาณานิคมเห็นว่าไทยมีอารยเทียบเท่ากับตะวันตกสมฐานะที่จะเข้าไปดูแลดินแดนเหล่านั้นแทนตะวันตกต่อไป ในขณะเดียวกันก็เป็นการแสดงความมีวัฒนธรรมของชาติที่กองทัพญี่ปุ่นไม่สามารถนำมาเป็นข้ออ้างเพื่อทำให้ไทยกลายเป็นอาณานิคมได้ ดังนั้น นโยบายการแต่งกายจึงถูกเน้นย้ำ โดยเฉพาะการแต่งกายของผู้หญิงที่รัฐบาลต้องการ คือหญิงไทยที่แต่งกายอย่างมี

อารยะ กล่าวคือ ไม่ใช้ผ้าคาดอก ไม่นุ่งโจงกระเบน แต่สวมเสื้อ นุ่งผ้าถุง และไว้ผมยาว

3.2 ความคิดของผู้นำรัฐที่มีต่อผู้หญิงไทยหลังการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่น

ความวิตกกังวลของจอมพล ป. เกี่ยวกับการเข้ามาของกองทัพญี่ปุ่นที่อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมไทยและผู้หญิงไทย สามารถเข้าใจได้จากคำพูดของจอมพล ป. เองที่กล่าวในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีวันพุธที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2485 ไว้ว่า “ไทยเราเป็นลึควิด (liquid - ผู้วิจัย) เปลี่ยนไปได้ง่ายตาย อย่างผู้หญิง เมื่อกินเลี้ยงงานนายโมรียามา ใส่เสื้อญี่ปุ่นเข้าไปแล้ว” (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 16/2485 วันพุธที่ 18 มีนาคม 2485)

นอกจากนี้ ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีวันเสาร์ที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2486 จอมพล ป. ได้กล่าวถึงเรื่องที่มีผู้หญิงไทยไปทำงานกับญี่ปุ่นดังนี้

กะขวงต่างๆ เคยร้องว่าข้าราชการสตรีวิ่งไปทำงานกับยี่ปุ่นไปแล้ว และการค้าของยี่ปุ่นก็จะขยายตัวขึ้นมากออกทุกที (รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี (พิเสส) ครั้งที่ 1/2486 วันเสาร์ที่ 2 มกราคม 2486)

และด้วยความหวั่นวิตกจากการที่มีผู้หญิงทำงานให้กับผู้หญิงไทย ดังที่จอมพล ป. ได้กล่าวในสุนทรพจน์ เรื่อง “สิบสองเก้าของหญิงไทย” ดังนี้

ยังมีหญิงไทยบางพวกไม่มีงานทำที่ดี มักไปรับจ้างในสถานที่ไม่ควน อาดทำให้เสื่อมเสียเกียรติหญิงไทยได้ ซึ่งไม่เป็นการสมควนที่หญิงไทยจะกะทำในสมัยไทยเจริญดีเช่นบัดนี้ จึงซาบว่าจะจัดให้มีอาชีพแก่หญิงขึ้น เช่น จะจัดการประกอบโรงแรมใหม่ ที่กำลังสร้างอยู่ตรงข้ามกรมโคสนนาการ จะจัดตั้งบริษัทสแดงละคอนขึ้น และจะจัดตั้งการอาชีพอื่นๆ ที่เหมาะแก่หญิงขึ้น (สามัคคีชัย, 2486, น.243)

นโยบายสนับสนุนอาชีพให้หญิงไทยนี้ได้ดำเนินการภายใต้การดูแลของสำนักวัฒนธรรมหญิง ซึ่งมีท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม ภริยาจอมพล ป. ดูแลในฐานะประธานสำนักวัฒนธรรมหญิง

นอกจากพยายามไม่ให้ผู้หญิงไทยไปทำงานกับกองทัพญี่ปุ่นแล้ว จอมพล ป. ได้ตำหนิผู้หญิงที่ไปเป็นเมียทหารญี่ปุ่นไว้ในสุนทรพจน์เรื่อง “ดอกไม้ของชาติ” โดยใช้นามปากกา “สามัคคีชัย” ดังนี้

(ละข้อความ) เพราะยังมีดอกไม้อีกหย่างหนึ่งสำคัญยิ่งเสียด้วย คือ ดอกไม้ของชาติ หญิงไทยเป็นดอกไม้ของชาติใครเถียงได้ไหมว่าไม่เป็นดอกไม้ของชาติ.....(ละข้อความ)...ดอกไม้ของชาติก็ต้องนำเป็นดอกไม้ที่ควนเก็บใส่แจกันได้ จึงจะเป็นการสมควน ฉันทเห็นหญิงไทย ดอกไม้ของชาติไทย แต่งกายสวย นุ่งกะโปรงสอาด สวมหมวก สวมรองเท้า แต่งปากพองาม ฉันทนึกในใจว่า นันดอกไม้ของชาติดอกหนึ่งงามแท้ๆ ยิ่งหญิงนันรักสาเกียรติของชาติดีด้วย ก็ยิ่งเพิ่มความงามเหมือนดอกกุหลาบเซียงใหม่ ไม่มีดัวงมีแมงมากล้ากรายเลย ยิ่งนำเคารพเปนดอกไม้ของชาติยิ่งขึ้น...(ละข้อความ)...หญิงเปนดอกไม้ของชาติโดยแท้ ถ้าดอกไม้ร่วงโรยลงไป เราก็ว่าดอกไม้นันใช้ไม่ได้ หมดคุณสมบัติ ถ้าดอกไม้ของชาติคือหญิง ร่วงโรยลงไป ใครจะว่าดอกไม้หรือชาติจะไม่ร่วงโรยตามไปด้วยหญิง ดอกไม้งามของชาติจึงเปนสัญญาณบอกควนพินาสล่มจมของชาติไม่มีใครเถียงได้เลย ฉันทเห็นว่าชาติใด หญิงในชาตินัน เปนอารยะเพียบพร้อม มีความรักชาติ รักคู่สมรสชาติเดียวกันไว้เปนแก่นสารแล้ว ชาตินันๆ ก็มีทางแต่จะเจริญขึ้นทุกวัน ถ้าหญิงในชาติใด ไม่คิดถึงชาติ แต่งงานไม่เลือกว่าจะเป็นใคร ขอให้มีความสุขอย่างเดียวแล้ว นันพวกเราจงเข้าใจว่า ชาตินันๆ มีดอกไม้โรย-เนา แล้วชาตินันๆ ไม่ซ้าก็จะเนาตามไปด้วย

ปัญหาการสมรส เลียงกันมานานแล้วว่า สมรสเพราะเงิน หรือเพราะความรักกันแน่ บางแห่งก็เลือกเงิน บางแห่งก็เลือกความรักเป็นเกณฑ์สำคัญ ตัวฉันนึกเท่าใด ก็ยังมองไม่เห็นเลยว่า การแต่งงานกันนั้นจะไม่ถือความรักเป็นใหญ่ แต่ฉันต้องขอแถมรักชาติ รักเกียรติ ตามไปด้วย ถ้าขาด 2 สิ่งหลังนี้ ฉันว่า หยิงไม่ควรมีคู่เลย...(ละข้อความ)...ถ้าฉันเห็นหญิงไทยมีผิวไม่ใช่ไทย ให้ฉันนึกว่า นั่นถือเงินคือความสุข เปนทางในการเลือกคู่แล้ว ไม่ถือความรัก ไม่ถือชาติ ไม่ถือเกียรติ เปนการสแดงว่าชาติของเราจะเสื่อมลง เพราะชายไทยไม่มีเกียรติพอที่จะเปนผิว หญิงไทยเสียแล้ว เกียรติของชาติก็ตกต่ำตามไปด้วย ถ้าฉันเป็นหญิงไทย ดอกไม้ของชาติของฉัน นั่งถานเปนเมียไม่ใช่คนไทย ฉันอิจฉา ฉันหิงส์ ฉันหวง ถานฉันเปนชายไทย ฉันรักชาติ ฉันรักเกียรติ ฉันอาดผิดในข้อนี้ แต่ช่วยอะไรไม่ได้ เพราะเกิดเปนคนก็ต้องเปนเช่นนั้น” (สามัคคีชัย, 2485, น. 1553-1555) (ละข้อความและเน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

การดำเนินชีวิตของผู้หญิงที่เป็นเมียชายต่างชาติ ซึ่งในบริบททางสังคมในขณะนั้นน่าจะหมายถึงทหารญี่ปุ่น เนื่องจากความกลัวที่จะถูกกลืนชาติ เพราะลูกที่เกิดจากผู้หญิงเหล่านั้นไม่สามารถมีเลือดไทยบริสุทธิ์ตามแนวคิดชาตินิยมในสมัยนั้นได้

การส่งเสริมให้หญิงไทยมีสามีเป็นคนไทย และดำเนินชีวิตผู้หญิงไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติ นั้นยังสามารถพบได้จากบทความ “แม่จำแม่” โดยผู้ใช้นามปากกา “ผึ้งไทย” ซึ่งกล่าวถึงบรรยากาศในการจัดงานวันแม่ที่มีขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยดังนี้

วานนี้ 10 มีนาคม 2486 เปนวันงานของแม่ ซึ่งกะขวงการสาธารณสุขได้จัดให้มีขึ้นเปนคราวแรก และนะสวนอัมพรได้เปนที่ประเดิมงานวันของแม่หย่างมีชีวิตที่สุด ฉันได้มีโอกาสชมงานนี้ ตาของฉันลวงฉันเอง นึกไปว่าเปนงานปารีสเมืองงามฝรั่งเศส เพราะแต่ละท่านผู้ไปในงานนี้แต่งกายถูกต้องตามวัธนธัม สวยงามราวกับดูงานงามที่เขาจัดให้เห็นในภาพยนตร์ และที่งามจับใจนั้น เพราะเห็นแม่ไทย ลูกไทย พ่อไทย ต่างก็เดินสวนเสเฮฮากันน่าสนุก เกลียวสัมพันธ์ฉันพี่น้องได้บังเกิดขึ้นในท่ามกลางนั้นหย่างแน่นสนธิ์ และเกลียวสัมพันธ์ที่นำสันเสินภูมิไฉียงหยูที่ ไทย ไทย ไทย คือ แม่ไทย ลูกไทย พ่อไทย จับมือเดินด้วยกัน ลูกเปนสายสัมพันธ์กลางพ่อหยูต้นสายทางขวา แม่หยูต้นสายทางซ้าย สามไทยเลยมัดติดกันแน่น ไนวนงานวันของแม่วานนี้...(ละข้อความ)...ฉันได้ยินคำว่า แม่จำ! ที่ไร ฉันหยากจะอุมร์ตลูกคนนั้นเสียจิงๆ หยากจะกอดให้สมคำหวานซาบซึ่งเย็นใจ...(ละข้อความ)

เมื่อฉันได้ยินคำหวานคุ่นของแม่ดังกล่าวนี้ ฉันไม่มีความเข้าใจในหัวใจหญิงบางคน ทำไมเขาไปมีผิวต่างชาติได้ เพราะเมื่อไปมีผิวต่างชาติแล้ว หญิงนั้นจะไม่ได้ยินคำว่า “แม่จำ” จนวันตาย นอกจากตัวเขาเอง จะเรียกแม่ของเขาเท่านั้น แต่เขาจะไม่ได้เปนแม่จำ แม่ของลูกเลยเปนอันขาด เขาจะได้ยินคำซึ่งฟังแล้ว ไม่มีความเข้าใจ และไม่มีความหวานจากปากของลูกน้อยของเขา ฉันเสียใจแทนหญิงไทยพวกนี้ แต่บางทีหมดสงสาร เพราะได้ยินมีคนเล่า

ให้ฟังว่า หยิงไทยบางคนหรืออาจกล่าวได้ว่า หยิงในเอเชียเราเนี่ย เมื่อไปมีผิวหรือคบค้ากับคนต่างด้าวแล้วมักทำท่าหยิงกับคนไทย หรือคนชาติของตน นึกว่าตนสูงตนวิเศษกว่าคนชาติเดียวกัน ฉันทสมเพทในความคิดต่ำๆ ของคนพวกที่กล่าวนี้เสียนี้กะไร เพราะคนต่างประเทศที่เขาเห็น เขาก็ดูถูกเหยียดตน และคนชาติเดียวกันก็ไม่ต้องการคบด้วย

แม่ เปนคำหวานซาบซึ้งตรึงใจ แต่คำว่า แม่จ๋า ยังหวานจับใจแรงหลายเท่า หยิงคนใดที่ไม่ได้ถูกเรียกว่า แม่จ๋า ควนจะเสียใจและรีบแก้ไขเสีย ยึดสภาว์ธรมหยิงไว้เป็นที่พึ่งดีกว่า ไปยึดของที่ตกมาจากต่างประเทศเปนสิ่งเลี้ยงชีวิตของตน หลายประเทศเมื่อหยิงสมรสกับต่างด้าว เขานับเปนชาติชาติกำเนิด...(ฝั่งไทย. 2486, น. 245-246) (ขีดเส้นใต้ตามต้นฉบับ ละข้อความและเน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

นอกจากนี้ในพิธีเปิดการศึกษาโรงเรียน จอมพล ป. ได้กล่าวเกี่ยวกับ “แม่” ที่ชาติต้องการ นายร้อยหยิง วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ดังนี้

ในเรื่องการสร้างชาติให้เจริญและมั่นคงนั้น ประเทศจะต้องอาศัยบุคคลในชาตินั้นช่วยกัน จะเป็นทางหนึ่งทางใดก็ตาม ถ้าพลเมืองในชาติร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียงแล้ว ก็ไม่มีปัญหาอะไรที่ชาติของเราจะเป็นมหาประเทศไม่ได้ การสร้างชาตินี้ บุคคลคนเดียวจะทำให้สำเร็จ ย่อมไม่ได้ ทุกคนจะต้องช่วยกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ชาติก็ต้องการให้มีพลเมืองมากยิ่งขึ้นตามลำดับ พร้อมทั้งเป็นบุคคลที่แข็งแรง ไม่เจ็บไข้ มีจิตใจเป็นนักรบเสมอ และการที่ชาติจะได้พลเมืองที่มีคุณภาพเหมาะสมตามที่กล่าวไว้นี้ ก็ย่อมต้องอาศัย “แม่” เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่ง เพราะแม่เป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับลูก การอบรมเลี้ยงดูทุกอย่าง แม่เป็นผู้รับผิดชอบทุกสิ่ง ถ้าแม่ดีมีความรู้พอ มีระเบียบในการดำเนินชีวิต สิ่งนี้ก็ย่อมจะตกอยู่กับลูก ซึ่งจะเป็นพลเมืองของชาติในอนาคต ชาติที่มีแม่ดีลูกดีแล้ว ก็ย่อมเป็นการนำความเจริญมาสู่ชาติได้ส่วนหนึ่ง แต่ถ้าแม่ไม่รู้จักเลี้ยงลูก การอบรมต่างๆ ก็มักผิดทาง เช่น สอนให้ลูกกลัวจิ้งจก ตึกแก กลัวชาวต่างประเทศเหล่านี้ ในขั้นต่อไปเมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้น นิสัยอันนี้ก็ติดเนื่องไป ทำให้บุคคลในชาติอ่อนสมรรถภาพไปได้ส่วนหนึ่ง (หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต. ไสว, 2545, น.29) (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากข้อความข้างต้น จะเห็นว่าการจัดตั้งกองทหารหยิงนั้นเพื่อสร้าง “แม่ที่เข้มแข็ง” และคุณสมบัติอย่างหนึ่งของแม่ที่เข้มแข็งที่รัฐต้องการคือ สร้างลูกที่มีสุขภาพแข็งแรง มีจิตใจเข้มแข็ง และสามารถจะสอนลูกให้ไม่ให้ชู้ชลาดกลัวชาวต่างชาติ

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐบาลจะต้องการให้หยิงสอนลูกไม่ให้กลัวชาวต่างชาติ แต่ดูเหมือนว่ารัฐบาลเอง จะกลัว การที่หยิงไทยจะต้องเกี่ยวข้องกับชายต่างชาติ โดยเฉพาะในฐานะเมีย ดังนั้นผู้หยิงที่อยู่ใกล้ชิดอำนาจรัฐ ซึ่งรัฐสามารถใช้กฎระเบียบควบคุมได้ทันที อย่างเช่น ทหารหยิง หรือ

ข้าราชการสตรี เป็นต้น จึงถูกควบคุมในเรื่องนี้อย่างเข้มงวด ด้วยเหตุนี้ วันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2487 จอมพล ป. ในฐานะผู้บัญชาการทหารบก จึงมีคำ

สั่งถึง พลโท หลวงสวัสดิธรรมรงค์ รองผู้บัญชาการทหารบกในขณะนั้น เกี่ยวกับการสมรสของทหารหญิง ดังนี้

นักเรียน^(sic) นายร้อยและนักเรียนนายสิบหญิงจะสำเร็จการศึกษาแล้ว จะต้องมีการสมรสขึ้นในภายหน้าแน่ จึงควรพิจารณาว่า ในระหว่างรับราชการประจำการนั้น ควรอนุญาตให้ทำการสมรสได้ (ตามเงื่อนไขที่จะวางขึ้นใหม่) แต่ถ้าไปทำการสมรสโดยไม่ได้รับอนุญาตจะต้องจัดการอย่างไร ประการหนึ่ง และเมื่อปลดออกไปแล้ว จะสมรสกับชาวต่างชาติหรือคนไทยที่ไม่สมควร ทางกรมจะจัดอย่างไร อีกประการหนึ่ง (กระทรวงกลาโหม, 2496, น.395) (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

และจากคำสั่งที่กังวลเกี่ยวกับการสมรสของทหารหญิงในข้อความข้างต้น กองทัพบกได้มีการประชุมเกี่ยวกับเรื่องนี้หลายครั้ง รวมทั้งให้สำนักวัฒนธรรมหญิงส่งผู้เชี่ยวชาญในเรื่องเพศมา

ช่วยพิจารณาปัญหาดังกล่าวด้วย ในที่สุด วันที่ 15 มีนาคม พ.ศ. 2487 กระทรวงกลาโหมได้ออก “ข้อบังคับว่าด้วยการสมรสของทหารหญิง” โดยกำหนดเกณฑ์การสมรสดังนี้

ทหารหญิงจะทำการสมรสได้ต่อเมื่อได้รับราชการแล้ว ๑ ปีเต็ม แต่ต้องได้รับอนุญาตเสียก่อน (หมายความว่าผู้บังคับบัญชาต้องเห็นชอบด้วย มิฉะนั้นก็ยังไม่สมรสไม่ได้) **ชายที่จะเข้ามาเป็นสามี จะต้องเป็นไทยโดยกำเนิด** นับถือศาสนาพุทธ และต้องไม่มีความเสียหายใดๆ มาก่อน (มุ่งหมายจะรักษาเกียรติและรักษาความลับราชการ) (กระทรวงกลาโหม, 2496, น.395) (เน้นข้อความโดยผู้วิจัย)

จากการที่ผู้บัญชาการทหารบกส่งบันทึกข้อความแสดงความกังวลในเรื่องการมีสามีของทหารหญิง ว่าเธอเหล่านั้นจะสมรสกับชาวต่างชาติหรือชายไทยที่ไม่สมควร ทั้งในขณะที่พวกเธอยังรับราชการเป็นทหารหญิง หรือแม้จะปลดประจำการไปแล้วก็ตาม แต่ในที่สุดคำสั่งที่ออกมาอย่างเป็นทางการคือ เธอเหล่านั้นห้ามมีสามีเป็นชายต่างชาติ ต้องมีสามีเป็นชายไทยโดยกำเนิดเท่านั้น

มิใช่แต่ทหารหญิงเท่านั้น ข้าราชการหญิงซึ่งถือว่าเป็นกลุ่มผู้หญิงที่ใกล้ชิดกับอำนาจรัฐอีก

กลุ่มหนึ่ง ก็ถูกเพ่งเล็งในเรื่องการเกี่ยวข้องกับชายต่างชาติเช่นกัน ในวันที่ 26 สิงหาคม พ.ศ. 2486 จอมพล ป. ได้ปราศรัยกับปลัดกระทรวง ข้าราชการหญิงผู้แทนกระทรวงต่างๆ รวมถึงหัวหน้าและเจ้าหน้าที่ในสำนักวัฒนธรรมหญิง โดยขอความร่วมมือจากหน่วยราชการทั้งหลายให้ช่วยป้องกันและกำจัดความนิยมในชนต่างชาติของหญิงไทยบางกลุ่ม ซึ่งบันทึกข้อความของกระทรวงมหาดไทยได้สรุปคำปราศรัยไว้ ดังนี้

ขอความร่วมมือจากหน่วยราชการทั้งหลาย ในอันที่จะช่วยป้องกันและกำจัดความนิยมในชนต่างชาติของหญิงจำพวกหนึ่ง ซึ่งเบาปัญญาไม่รู้ค่าแห่งศักดิ์ตนและเกียรติของชาติ โดยยอมพลีตนเป็น เครื่องบำเรอสุขแก่คนต่างชาติด้วยเห็นแก่ทรัพย์สินและความสุขส่วนตนอันใหญ่ฉเพาะหน้า โดยมีได้คำถึงอันตรายอย่างใหญ่หลวงในด้านกรกลืนชาติในพ่ายหน้า ในที่สุดพนะท่านนายฯ ได้ขอให้ปลัดกระทรวงทุกกระทรวงคิดหาทางป้องกันมิได้หญิงจำพวกนี้มีจำนวนทวีขึ้นจนเกินขีดที่ควมจำกัดไว้ (สจข.,มท.2.2.12/ 25)

จากสุนทรพจน์ คำปราศรัย บทความ และระเบียบกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ ที่รัฐสร้างขึ้น ซึ่งบทความนี้ได้นำเสนอมาโดยลำดับพอจะประมวลได้ว่าหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทย กลุ่มผู้นำรัฐได้มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการถูกกลืนชาติโดยสายเลือด จากการที่ผู้หญิงไทยจะกลายเป็นเมียชายต่างชาติ ดังนั้น กิจกรรมหรือนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวกับผู้หญิงไทยในช่วงเวลานี้ จึงมีแนวโน้มที่จัดทำเพื่อกีดกันผู้หญิงไทยจากการเป็นเมียชายต่างชาติ ด้วยความคิดที่จะรักษาสายเลือดไทยบริสุทธิ์ตามแนวคิดชาตินิยมของกลุ่มผู้นำรัฐในขณะนั้น

4. บทส่งท้าย

จากการศึกษากิจกรรมและนโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยที่รัฐบาลจอมพล ป. จัดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2481-2487 พบว่ามีความแตกต่างกันระหว่างช่วงก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามา และหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยแล้ว กล่าวคือ รัฐจัดกิจกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงมากขึ้น และหลากหลายขึ้นหลังจากที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาอยู่ในประเทศไทย

ปริมาณและความหลากหลายของกิจกรรมเกี่ยวกับผู้หญิงไทยที่รัฐจัดขึ้นนั้น มีความเชื่อมโยงกับการที่กองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งในดินแดนประเทศไทย จากการวิเคราะห์ความคิดของผู้นำในขณะนั้นที่ได้แสดงไว้ในต่างสถานที่ต่างวาระ พบ

ว่าการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ของผู้หญิงโดยรัฐนั้นมิใช่เพียงการยกย่องสถานะของผู้หญิงอย่างเช่นที่นันทิราประเมิน หรือมิใช่เพียงเน้นย้ำบทบาทของเมียและแม่อย่างเช่นที่สุซุสรวงศ์วิเคราะห์เท่านั้น แต่รัฐต้องการจะกีดกันผู้หญิงไทยออกจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกองทัพญี่ปุ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ทางเพศ ซึ่งจะทำให้ผู้หญิงในฐานะแม่ ไม่สามารถให้กำเนิดลูกที่มีสายเลือดไทยบริสุทธิ์ตามแนวคิดชาตินิยมในขณะนั้นได้

จากแนวคิดชาตินิยมของผู้นำในขณะนั้นที่เกรงการถูกกลืนชาติทางสายเลือด ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม แต่รัฐได้ทำให้เกิดภาพของผู้หญิงดีและผู้หญิงไม่ดี โดยมีแบบอย่างผู้หญิงดีที่รัฐต้องการ คือผู้หญิงที่ไม่ยอมเป็นเมียของชายต่างชาติ ในขณะที่เดียวกันภาพของผู้หญิงไม่ดีคือ ผู้หญิงที่เป็นเมียชายต่างชาติ โดยรัฐตีตราผู้หญิงเหล่านั้นว่าเป็นผู้หญิงที่ไม่รักชาติ เป็นเพียงผู้หญิงที่เห็นแก่เงิน

กล่าวโดยสรุป ภายใต้แนวคิดชาตินิยมของรัฐบาลจอมพล ป. ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น รัฐได้ส่งเสริมกิจกรรมเพื่อสร้างพลเมืองผู้หญิงที่รัฐพึงประสงค์ ซึ่งผันแปรไปตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป จากการเป็นตัวแทนของความเป็นอารยะด้วยรูปลักษณ์ภายนอก เช่น การแต่งกาย มาเป็นตัวแทนของผู้ที่ต้องรักษาความบริสุทธิ์ทางสายเลือดไม่ให้ถูกย่ำยีโดยชาวต่างชาติ ซึ่งแน่นอนว่าความผันแปรดังกล่าวไม่สามารถละเลยบริบทที่มีกองทัพญี่ปุ่นอยู่ในประเทศไทยได้

ตัวอย่างที่ใช้ในเอกสารอ้างอิง

สจช. หมายถึง สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

มท. หมายถึง กระทรวงมหาดไทย

บรรณานุกรม

เอกสารที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

บันทึกการประชุมคณะรัฐมนตรี พ.ศ. 2481-2487

สจช.,มท.2.2.12/25 ขอให้ตั้งผู้แทนกระทรวงไปร่วมเป็นกรรมการสอดส่องความประพฤติข้าราชการหญิง

เอกสารที่ตีพิมพ์แล้ว

กรมโคสนาการ. (2485). ตั๊กกัมการรงค์การส่งเสิมการสมรส. *ข่าวโคสนาการ*, 5(9), 1347.

กรมโคสนาการ. (2486a). พิธีเปิดโรงเรียนนายสิบหญิง. *ข่าวโคสนาการ*, 6(3), 176-180.

กรมโคสนาการ. (2486b). ประกาศกระทรวงการสาธารณสุข เรื่อง วันมารดา. *ข่าวโคสนาการ*, 6(1), 3-4.

กรมโคสนาการ. (2486c). พิธีสมรสของชาตินะทำเนียบสามัคคีชัย. *ข่าวโคสนาการ*, 6(3), 215-216.

กรมโคสนาการ. (2486d). ตั้งวงดนตรีหญิงประจำสำนักวัธนธัมฝ่ายหญิง. *ข่าวโคสนาการ*, 6(4), 304-30.

กองหนังสือพิมพ์ กรมโคสนาการ. (2485). เรื่องพิธีประดับเครื่องหมายยศและงานเลี้ยงต้อนรับนายพันโท ท่านผู้หยิงละเอียด พิบูลสงคราม. *ข่าวโคสนาการ*, 5(8), 1152-1153.

ก้องสกล กวินรวีกุล. (2545). “การสร้างร่างกายพลเมืองไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม พ.ศ. 2481-2487”. วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล (มานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

กระทรวงกลาโหม. (2496). *ที่ระลึกวันสถาปนากระทรวงกลาโหม 8 เมษายน 2430 ถึง 8 เมษายน 2496*. พระนคร: โรงพิมพ์กระทรวงกลาโหม

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐบาล. (2485, 17 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 59 ตอนที่ 18 น. 518-537.

จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ. (2550). *ความสัมพันธ์ชาวเมืองเหนือล้ากับทหารญี่ปุ่น สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2484 - พ.ศ. 2488)*. พิษณุโลก: สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

จิรวาสส์ ปันยารชุน. (2540). *ท่านผู้หยิงละเอียด พิบูลสงคราม (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ด้านสุทธา.

เชิดชาย ชมธวัช. (2541). “ตำนานรักดอกบัวตอง”. เอกสารเย็บเล่ม.

- นันทิรา ขำภิลาล. (2530). “นโยบายเกี่ยวกับผู้หญิงไทยในสมัยสร้างชาติของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (พ.ศ. 2481-2487)”. วิทยานิพนธ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ป.พิบูลสงคราม และ ล.พิบูลสงคราม. (2486). สารานุกรมของพระท่านจอมพล ป.พิบูลสงคราม ในงานวันระลึกข้าราชการหญิง นะ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ 1 กุมภาพันธ์ 2486. *ข่าวโคสนาการ*, 6(2), 137-139.
- ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยรฐนิยม ฉบับที่ 10 เรื่องการแต่งกายของประชาชนชาวไทย. (2484, 21 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 58 หน้า 113.
- ประกาศกรมยุติธรรมคดีอาญา เรื่องรับสมัครนักเรียนนายร้อยหญิง. (2485). *ข่าวโคสนาการ*, 5(8), 1288-1290.
- ประกาศกรมเสนาธิการทหารบกฝ่ายเทคนิค เรื่องรับผู้อาสาสมัครเข้าเป็นนักเรียนนายสิบหญิง. (2485). *ข่าวโคสนาการ*, 5(10), 1391-1393.
- ประกาศสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ เรื่อง แต่งตั้งหัวหน้าสำนักวัฒนธรรม. (2486). *ข่าวโคสนาการ*, 6(1), 14.
- ฝั่งไทย. (2486). แม่จำแม่. *ข่าวโคสนาการ*, 6(3), 245-246.
- พวงทิพย์ เกียรติสหัสกุล. (2553). “ชีวิตราษฎรไทยสมัยสงครามมหาเอเซียบูรพา: มุมมองผ่านการเข้ามาควบคุมทางรถไฟสายใต้ของกองทัพญี่ปุ่น” *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย*, 30(1), 117-137.
- พิบูลสงคราม. (2484a). คำปฏิสันถารของนายกรัฐมนตรี แต่ มวลสตรีไทยบรรดาที่ปฏิบัติตาม คำวิงวอน เรื่องการแต่งกาย พ.ศ. ๒๔๘๔. *ข่าวโฆษณากการ*, 4(4), 1093-1094.
- พิบูลสงคราม (2584b). คำวิงวอนของท่านนายกรัฐมนตรี แต่พี่น้องสตรีไทย เรื่องการสวมหมวก. *ข่าวโฆษณากการ*, 4(6), 1404-1409.
- พิบูลสงคราม. (2486c). ข้อบังคับสโมสรสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิง. *ข่าวโคสนาการ*, 6(4), 285-289.
- โยชิกาวา, โทชิฮารุ. (2538). *ทางรถไฟสายไทย-พม่าในสมัยสงครามมหาเอเซียบูรพา* (สายชล สัตยานุรักษ์ บรรณาธิการ อาหาร ฟุ้งธรรมสาร, ตรีทิพย์ รัตนไพศาล, มารศรี มียาโมโต แปล). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- โยชิกาวา, โทชิฮารุ. (2550). *สัญญาไมตรี ญี่ปุ่น – ไทย สมัยสงคราม* (อาหาร ฟุ้งธรรมสาร แปล). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สามัคคีชัย. (2485). ดอกไม้ของชาติ. *ข่าวโคสนาการ*, 5(11), 1551-1555.
- สามัคคีชัย. (2486). สิบสองเก้าของหญิงไทย. *ข่าวโคสนาการ*, 6(3), 238-245.
- สุขสรรค์ แดงภักดี. (2538). “ความคาดหวังของสังคมต่อสตรีไทยในสมัยสร้างชาติ พ.ศ. 2481-2487”. วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- โสภิตา วีรกุลเทวัญ. (2544). *รายงานการวิจัยเรื่อง ตามรอยหญิงบำเรอกามในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง*. กรุงเทพฯ: หจก. ธนบรรณการพิมพ์.

- สำนักนายกรัฐมนตรี. (2484). *การแต่งกายสมัยสร้างชาติ พระโอรสและธิดาในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงสิงหลวิกรมเกรียงไกร พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพันตรี หม่อมเจ้าประสพศรีจิระประวัติ จิระประวัติ ณ สุสานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 29 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2484*. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยพาณิชย์การ.
- หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พล.ต. ไสว เกตุสุวรรณ (ปช.ปม.ตจว.) วันอาทิตย์ที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๕. (2545). กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- หนังสือพิมพ์ประชาชาติ. (2482, 6 เมษายน). ไม่ปรากฏเลขหน้า.
- นากามูระ, อาเคโตะ. (2546). *ผู้บัญชาการชาวพุทธ ความทรงจำของนายพลนากามูระเกี่ยวกับเมืองไทยสมัยสงครามมหาเอเซียบูรพา (เออิจิ มูราชิม่า, นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ แปล) (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Barne Scot. (2002). *Women, Man, Bangkok; Love, Sex and Popular Culture in Thailand*. England: Oxford.

อิทธิพลของระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของ ประเทศที่มีผลต่อการยอมรับผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ชาวไทยโดยผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่น¹

พัตมนันรี ศรีศุภโกฬาร²

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ณัฐพล อัสสะรัตน์³

คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่มีอิทธิพลต่อผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นในการยอมรับแรงงานไทยที่จะเข้าไปทำงานด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น จากการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามกับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นอายุ 55-80 ปี จำนวน 408 คน แบ่งเป็นผู้สูงอายุที่พำนักระยะยาวในประเทศไทย 108 คนและผู้สูงอายุที่พำนักในประเทศญี่ปุ่นอีก 300 คน โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ได้ผลว่า สามารถจัดกลุ่มปัจจัยด้านระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศไทยที่มีผลกระทบต่อ การยอมรับแรงงานไทยในการดูแลสุขภาพของผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น ได้เป็น 2 กลุ่มปัจจัย คือ ปัจจัยระดับบุคคลซึ่งได้แก่นิสัยการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระยะห่างทางมรรยาททางสังคม และระยะห่างทางเศรษฐกิจ และปัจจัยระดับประเทศ ซึ่งได้แก่ ระยะห่างทางเทคโนโลยี ระยะห่างทางการศึกษา และระยะห่าง

ทางวัฒนธรรม โดยที่ปัจจัยระดับบุคคลจะมีอิทธิพลต่อการยอมรับในผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุสูงกว่าปัจจัยระดับประเทศ

คำ

สำคัญ

ระยะห่างทางจิตใจ ภาพลักษณ์ประเทศ แรงงานด้านสุขภาพ ประเทศไทย ประเทศญี่ปุ่น

¹ รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยที่ได้รับการอุดหนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2552

² อาจารย์ ดร.พัตมนันรี ศรีศุภโกฬาร, สาขาวิชาบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ โลกทัศน์และการขนส่ง คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, e-mail: patnaree@tbs.tu.ac.th

³ อาจารย์ ดร.ณัฐพล อัสสะรัตน์, ภาควิชาการตลาด คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, e-mail: nuttapol@acc.chula.ac.th

Influence of Psychic Distance and Country Image over Japanese Elderly on Acceptance of Thai Caregivers¹

Patnaree Srisuphaolarn²

Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University

Nuttapol Assarut³

Faculty of Commerce and Accountancy, Chulalongkorn University

Abstract

This study aims to investigate the effect of psychic distance as well as country image upon the acceptance of Thai health workers in the Japanese market. The questionnaire survey was conducted with 408 Japanese elderly respondents aged 55-80 years old. This number includes 108 respondents who are long-staying in Thailand and 300 respondents who reside in Japan. By conducting factor analysis, the psychic distance and country image factors can be reorganized into two groups of factors. First is people oriented factor-working manner, human interaction, social manner, and economics distance. Second is country oriented factor-technological distance, education distance, and cultural distance. The analysis results after conducting Structural Equation Modeling techniques reveals that individual oriented factors have higher influences over the acceptance of Thai health workers than country oriented factors.

Key words

Psychic Distance, Country Image, Health Workers, Thailand, Japan

¹ This research is a part of research project funded by the National Research Council of Thailand B.E. 2552

² Patnaree Srisuphaolarn, Ph.D., Department of International Business, Logistics, and Transport. Faculty of Commerce and Accountancy, Thammasat University, e-mail: patnaree@tbs.tu.ac.th

³ Nuttapol Assarut, Ph.D., Marketing Department, Faculty of Commerce and Accountancy, Chulalongkorn University. e-mail: nuttapol@acc.chula.ac.th

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรโดยมีจำนวนผู้สูงอายุในสัดส่วนที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ประเทศญี่ปุ่นเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มรูปแบบ เป็นเรื่องที่ได้รับการสนใจทั้งจากรัฐบาลและนักวิจัย ในการศึกษาเพื่อค้นหาแนวทางสำหรับการรับมือกับปัญหานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องการขาดแคลนแรงงานในวัยหนุ่มสาวที่จะมาทำงานด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุเหล่านี้

ในปัจจุบันองค์การการค้าโลกได้สนับสนุนการเปิดเสรีการค้าด้านการบริการทั้ง 12 สาขา รวมถึงการบริการทางการแพทย์ โดยจัดตั้งหน่วยงานดูแลส่งเสริมการค้าด้านการบริการ กรอบข้อตกลงการค้าด้านการบริการ General Agreement on Trade in Services (GATS) ส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศด้านการบริการในสี่รูปแบบ ได้แก่ การให้บริการข้ามแดน โดยทั้งผู้รับและผู้ให้บริการไม่ต้องเคลื่อนย้าย (Cross Border Services) การที่บริษัทไปเปิดสาขาให้บริการในตลาดของผู้บริโภค (Commercial Presence) การเคลื่อนย้ายของผู้รับบริการมายังประเทศผู้ให้บริการ (Consumption Abroad) และการเคลื่อนย้ายผู้ให้บริการไปยังประเทศผู้รับบริการ (Moving of Natural Persons)

การค้าระหว่างประเทศด้านการบริการทางการแพทย์โดยทั่วไปนั้นมักเกิดขึ้นในรูปแบบที่สองและรูปแบบที่สาม แต่ในกรณีของการบริการทางการแพทย์เพื่อผู้สูงอายุ อาจมีข้อจำกัดในแง่ของความยากลำบากทั้งในทางกายภาพและด้านจิตวิทยาในการเดินทางเคลื่อนย้ายไปยังต่างประเทศ และการที่บริษัทจะเข้าไปตั้งสาขาให้บริการในประเทศของผู้บริโภคก็ยังคงติดขัดใน

ประเด็นที่ว่า การให้บริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ มักจะเป็นสวัสดิการของรัฐที่ยังไม่เปิดให้เอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ประกอบการจากต่างชาติเข้ามาแข่งขัน

ในกรณีของประเทศญี่ปุ่น ปัญหาสำคัญในการบริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ คือ การขาดแคลนแรงงานที่จะทำงานเป็นผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ส่งผลให้รัฐบาลญี่ปุ่นมีความคิดริเริ่มที่จะนำเข้าแรงงานดังกล่าวผ่านข้อตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจโดยได้ทดลองนำเข้าแรงงานชาวฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียเข้าไปทำงานในสถานพยาบาลในกำกับของรัฐเมื่อปี พ.ศ. 2551 ประเทศไทยก็มีความสนใจที่จะขยายตลาดแรงงานนี้ไปยังประเทศญี่ปุ่นเช่นกัน ในความเป็นจริงแล้วนอกจากสถานพยาบาลในกำกับของรัฐแล้วยังมีอุปสงค์ของแรงงานด้านการดูแลสุขภาพอีกจำนวนมากในสถานบริบาลผู้สูงอายุที่ดำเนินงานโดยเอกชนที่เปิดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่มีอำนาจการซื้อและอำนาจการตัดสินใจ ในกรณีแรกนั้นผู้สูงอายุอาจจะไม่มีส่วนร่วมในการคัดเลือกผู้ให้บริการ แต่ในกรณีหลังนั้น ผู้สูงอายุจะมีส่วนร่วมในการเลือกสถานบริบาล ซึ่งย่อมหมายถึงผู้ให้บริการที่เป็นชาวต่างชาติด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ดี ในอดีตที่ผ่านมา ยังไม่มีงานวิจัยที่พยายามตอบคำถามว่าผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นเหล่านี้มีการยอมรับแรงงานต่างชาติมากน้อยเพียงใด เพราะการนำเข้าแรงงานต่างชาติมักอยู่ภายใต้เงื่อนไขของรัฐบาล และเป็นความพยายามแรกของรัฐบาลที่จะนำเข้าแรงงานเหล่านี้เข้ามาทำงานในสถานพยาบาลภายใต้การกำกับของรัฐเพื่อลดแรงเสียดทานจากสภาพพยาบาลที่ต่อต้านการนำเข้า

แรงงานแบบชั่วคราวและเป็นห่วงเรื่องคุณภาพแรงงาน กอปรกับการศึกษาเบื้องต้นของคณะผู้วิจัยพบว่าสถานพยาบาลที่ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่บริหารงานโดยเอกชนก็มีความสนใจเป็นอย่างยิ่งที่จะนำเข้าแรงงานจากต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศไทย งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับแรงงานต่างชาติที่เข้าไปทำงานด้านดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น เพื่อนำไปสู่การเตรียมตัวและวางแผนสำหรับผู้วางแผนนโยบายและผู้ประกอบการของไทยและเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์เพื่อการเจรจาการค้าในกรอบความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างไทยและญี่ปุ่นในการเปิดตลาดแรงงานด้านนี้สำหรับประเทศไทยต่อไป

2. วรรณกรรมวิจารณ์

การทำความเข้าใจถึงกระบวนการในการรับรู้ของผู้บริโภคเกี่ยวกับสินค้าและบริการเป็นสิ่งสำคัญในการวางแผนกลยุทธ์ทั้งด้านธุรกิจและการตลาดให้มีประสิทธิภาพ จากการทำวรรณกรรมวิจารณ์ในอดีตพบว่า มีแนวคิดหลักอยู่สองแนวคิดที่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายกระบวนการการเกิดขึ้นของการรับรู้ที่ผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าและบริการในบริบทของการค้าระหว่างประเทศ โดยเป็นแนวคิดที่เกิดจากวรรณกรรมด้านการบริหารธุรกิจระหว่างประเทศและการตลาดระหว่างประเทศ

ในวรรณกรรมด้านการบริหารธุรกิจระหว่างประเทศนั้นได้นำแนวคิดระยะห่างทางจิตใจ (Psychic Distance) มาใช้อธิบายกระบวนการตัดสินใจของผู้บริหารเกี่ยวกับการทำธุรกิจระหว่างประเทศ โดยระยะห่างทางจิตใจ (Psychic Distance) อธิบายถึงการรับรู้ของผู้

บริหารของบริษัทหนึ่งๆ ต่อประเทศที่บริษัทของตนจะเข้าไปเปิดตลาดว่ามีระยะห่างทางจิตใจแคบหรือกว้างอย่างไร และการรับรู้ว่ามีระยะห่างนั้นแคบหรือกว้างก็จะมีผลต่อการเลือกเข้าสู่ตลาดนั้นๆ (Johansen & Wiedersheim-Paul, 1975) โดยแนวคิดนี้เกิดจากข้อสังเกตว่าการค้าระหว่างประเทศที่อยู่ห่างไกลกันทางกายภาพก็อาจจะมีสูงได้ถ้าประเทศทั้งสองนั้นมีความใกล้ชิดกันในเชิงจิตวิทยา (Beckerman, 1956) เช่น ความใกล้เคียงกันของระบบการเมือง ความใกล้เคียงกันของระดับการพัฒนาเศรษฐกิจ ระดับความใกล้เคียงกันด้านระบบการศึกษา การใช้ภาษาในตระกูลเดียวกัน ฯลฯ (Dow, 2000; Dow & Karunaratna, 2006) ในห้วงเวลาที่ใกล้เคียงกันก็มีแนวคิดเกี่ยวกับระยะห่างทางวัฒนธรรม (Cultural Distance) เพื่ออธิบายถึงความแตกต่างหรือเหมือนกันของประเทศสองประเทศเพื่อใช้ประยุกต์ในการวางแผนกลยุทธ์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารธุรกิจระหว่างประเทศ (Sethi, 1971) ซึ่งวรรณกรรมในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาได้รวมเอาระยะห่างทางวัฒนธรรมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระยะห่างทางจิตใจ (Shenkar, 2001; Sousa & Bradley, 2006)

ในอีกทางหนึ่ง วรรณกรรมด้านการตลาดระหว่างประเทศได้พยายามอธิบายกลไกการรับรู้ในสินค้าและบริการ ตลอดจนการตัดสินใจซื้อสินค้าของผู้บริโภค โดยใช้ปัจจัยด้านภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิด (Country of Origin Image) ซึ่งอธิบายว่า การรับรู้ที่ผู้บริโภคมีต่อประเทศใดประเทศหนึ่งนั้นมีอิทธิพลต่อการประเมินคุณภาพของสินค้าและบริการที่มาจากประเทศนั้น (Agrawal & Kamakura, 1999; Jaffe & Nebenzahl, 2001; Verlegh & Steenkamp, 1999) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับผู้บริโภคที่ยังไม่เคยใช้

สินค้าหรือบริการนั้นมาก่อน ผู้บริโภคจะทำการประเมินคุณภาพสินค้าและบริการนั้นโดยอ้างอิงจากประสบการณ์เดิมที่ตนเคยมีเกี่ยวกับประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดของสินค้าหรือบริการนั้นๆ ซึ่งก็คือภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิดนั่นเอง (Johansson et al., 1985; Schaefer, 1997) ซึ่งในกรณีของการส่งแรงงานไทยด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุไปทำงานยังประเทศญี่ปุ่นนี่เป็นการบริการที่ยังไม่เคยมีมาก่อน ภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิดจึงน่าจะมีอิทธิพลต่อการยอมรับแรงงานไทยเหล่านี้โดยผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นเช่นกัน ทั้งนี้งานวิจัยในอดีตได้วัดภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิดในหลายแง่มุมด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านคุณภาพสินค้า (Nagashima 1970, 1977; Narayana 1981) ปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศ (Roth & Diamantopoulos, 2009) หรือด้านบุคลิกภาพของคนในชาติ (d'Astous & Boujbel, 2007) ซึ่งในการศึกษานี้เป็นกรณีการศึกษาบริการด้านดูแลสุขภาพที่มีปัจจัยด้านผู้ให้บริการที่เป็นคนไทยเป็นปัจจัยสำคัญ ดังนั้นการวัดภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิดสำหรับงานวิจัยนี้จะเป็นการวัดในแง่มุมของบุคลิกภาพของคนไทยที่ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นรับรู้

ในการวางแผนเพื่อส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศด้านบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเภทการบริการที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระดับที่สูง (Personal Service) ความเข้าใจกระบวนการรับรู้ของผู้บริโภคในระดับบุคคลจะมีความสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับปัจจัยด้านภาพลักษณ์ประเทศแหล่งกำเนิดนั้นเป็นการศึกษาในมุมมองของผู้บริโภคระดับบุคคลอยู่แล้วจึงไม่เป็นที่สนใจในการอ้างอิงแนวคิดนี้มาทำการศึกษา สำหรับแนวคิดระยะห่าง

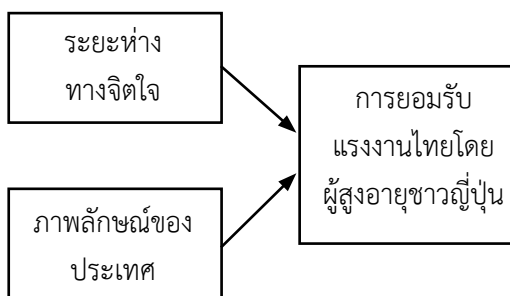
ทางจิตใจนั้นถึงแม้ว่าจะเป็นแนวคิดที่เริ่มต้นจากการศึกษาในมุมมองของผู้บริหารขององค์กรธุรกิจก็ตาม แต่ก็ได้มีการประยุกต์ใช้กับการตัดสินใจเลือกประเทศที่จะไปศึกษาต่อในกรณีศึกษาของการส่งเสริมการบริการด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษาชั้นสูง (Graduate Schools) ซึ่งเป็นมุมมองของผู้บริโภคในระดับบุคคลเช่นกัน อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องนั้นก็ยังเป็นการศึกษาในกรณีตัวอย่างสำหรับผู้รับบริการจากประเทศกำลังพัฒนาไปเข้ารับบริการยังประเทศพัฒนาแล้ว จึงเป็นการศึกษาในระดับเดียว คือ การรับรู้ในระดับประเทศ สำหรับการค้าระหว่างประเทศของการบริการในหมวดการเคลื่อนย้ายบุคคลธรรมดา นั้นเป็นการรับบริการจากบุคคลโดยตรง ผู้รับบริการอาจจะต้องประเมินคุณภาพบริการจากประเทศ (แหล่งที่มาของผู้ให้บริการ) และประเมินจากบุคคลสัญชาติประเทศนั้นๆ (ตัวผู้ให้บริการ) ประกอบการตัดสินใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีศึกษาเรื่องการส่งผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุจากประเทศไทยเพื่อไปให้บริการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นนั้นเป็นการส่งออกบริการจากประเทศกำลังพัฒนาไปยังประเทศที่พัฒนาแล้ว จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างชัดเจนว่าการรับรู้ในระดับใดมีความสำคัญของการยอมรับหรือความตั้งใจจะซื้อบริการของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นมากกว่ากันเพื่อให้สามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้เพื่อการวางแผนกลยุทธ์ในการเข้าสู่ตลาดที่เหมาะสม

คณะผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การวัดการรับรู้ของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นต่อประเทศไทยและต่อคนไทยในฐานะผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุนั้นสามารถอ้างอิงเครื่องมือการวัดการรับรู้ตามแนวคิดระยะห่างทางจิตใจและแนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ของประเทศแหล่งกำเนิดได้ เนื่องจากมีตัววัดที่

ครอบคลุมการรับรู้ต่อประเทศและตัววัดที่การรับรู้ต่อบุคคล โดยจะทำการวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) เพื่อแยกแยะปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับของผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นต่อไป

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยในอดีตที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่าปัจจัยที่คาดว่าจะมีผลต่อการยอมรับแรงงานไทยด้านสุขภาพโดยผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นนั้นประกอบด้วยสองปัจจัยหลักด้วยกัน คือ ปัจจัยด้านระยะห่างทางจิตใจ ซึ่งแสดงถึงความรู้สึกใกล้ชิดกันระหว่างผู้ให้บริการและผู้รับบริการ กับปัจจัยด้านภาพลักษณ์ของประเทศ ซึ่งแสดงถึงการรับรู้เกี่ยวกับประเทศของผู้ให้บริการหรือคุณสมบัติของตัวผู้ให้บริการโดยตรง ด้วยเหตุนี้กรอบแนวคิดการวิจัยของงานวิจัยนี้จึงแสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

แหล่งที่มา: สรุปโดยผู้เขียน

4. ระเบียบวิธีวิจัย

4.1 กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัยนี้ได้แก่ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ซึ่งเป็นอายุที่ชาวญี่ปุ่นเกษียณจากการทำงาน (ในกรณีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหญิง จะมีอายุตั้งแต่ 55 ปี เนื่องจากสามีได้เกษียณอายุแล้วและภรรยาาก็จะได้รับเงินบำนาญตามสามี) ทั้งนี้เพื่อต้องการหลีกเลี่ยงอิทธิพลของประสบการณ์ที่มีต่อประเทศไทยของกลุ่มตัวอย่าง โดยเพื่อให้มั่นใจว่ากลุ่มตัวอย่างมีการกระจายของทั้งผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยและผู้ที่ไม่มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับประเทศไทยในการเก็บข้อมูลจะกระจายในสองช่องทาง คือ การกระจายแบบสอบถามกับกลุ่มผู้สูงอายุที่เข้ามาพำนักระยะยาวในประเทศไทย (เกินกว่า 6 เดือน) จำนวน 108 คน และสอง การเก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในประเทศญี่ปุ่นจำนวน 300 คน โดยทำการเก็บข้อมูลระหว่างวันที่ 10 – 30 กรกฎาคม พ.ศ. 2553

ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่เก็บในประเทศญี่ปุ่นนั้นจะทำการเก็บข้อมูลด้วยการว่าจ้างบริษัทที่ให้บริการเก็บข้อมูลในประเทศญี่ปุ่น โดยกำหนดว่าเป็นผู้สูงอายุชายและหญิงที่มีอายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป และรู้จักประเทศไทย แต่ไม่จำเป็นต้องเคยเดินทางมาประเทศไทย จำนวน 300 คน โดยจะทำการเก็บข้อมูลกับผู้สูงอายุกระจายตามเมืองสำคัญต่างๆ ของประเทศญี่ปุ่น

สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่พำนักระยะยาวในประเทศไทยนั้น ได้ทำการกระจายแบบสอบถามด้วยการขอความร่วมมือจากสมาคมหรือ

ชมรมชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในประเทศไทยในกรุงเทพฯ และจังหวัดเชียงใหม่ แต่เนื่องจากกฎระเบียบของบางชมรมที่ต้องการปกป้องสิทธิส่วนบุคคลของสมาชิกชมรม เนื่องจากมีการถูกขอร้องให้ตอบแบบสอบถามหลายครั้งจากคณะผู้วิจัยจากหลายโครงการ ทำให้ต้องวางกฎระเบียบที่จะต้องตรวจสอบแบบสอบถามและขอแก้ไขเนื้อหาของแบบสอบถามก่อนการแจกจ่าย ซึ่งคณะผู้วิจัยไม่สามารถรับเงื่อนไขดังกล่าวได้ เนื่องจากต้องการความสอดคล้องตรงกันระหว่างข้อมูลที่เก็บจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ทั่วประเทศ คณะผู้วิจัยจึงใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบ Snow ball sampling สำหรับพื้นที่นั้นๆ สำหรับสมาคมหรือชมรมที่ให้ความร่วมมือ คณะผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามแก่สมาชิกในสมาคมหรือชมรมทางไปรษณีย์พร้อมซองและตราไปรษณีย์เพื่อการส่งกลับ

การแจกจ่ายแบบสอบถามแบบ Snow ball sampling ได้ใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่จำนวน 50 คน โดยได้รับความร่วมมือจากคุณคอนโด เคโกะ ซึ่งเป็นหนึ่งในกลุ่มตัวอย่างที่คณะผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในการศึกษาเบื้องต้นก่อนหน้าการออกแบบแบบสอบถาม ส่วนการเก็บข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์นั้น จะเป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง โดยได้รับความร่วมมือจาก Bangkok Japanese Longstay Club ในการเปิดเผยรายชื่อสมาชิกและที่อยู่สำหรับการจัดส่งแบบสอบถาม โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการกระจายแบบสอบถามทั้งสองวิธีไปทั้งสิ้น 180 ชุด ได้รับแบบสอบถามที่สมบูรณ์ตอบกลับมาทั้งสิ้น 109 ชุด คิดเป็นอัตราส่วนตอบกลับร้อยละ 60.55

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เนื้อหาของแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามสี่ส่วน คือ หนึ่ง คำถามเกี่ยวกับประสบการณ์ที่กลุ่มตัวอย่างมีเกี่ยวกับประเทศไทยในหกประเด็น ได้แก่ ประสบการณ์การท่องเที่ยว การพำนักระยะยาวเกินสามเดือน การมีเพื่อนหรือคนรู้จักที่เป็นคนไทย การฟังและการพูดภาษาไทย และการเขียนภาษาไทย

คำถามในส่วนที่สองและส่วนที่สาม คือ การประเมินระยะห่างทางจิตใจที่กลุ่มตัวอย่างมีต่อประเทศไทยและภาพลักษณ์ของคนไทยที่รับรู้ได้ โดยคำถามในส่วนนี้เป็นคำถามให้เลือกตอบในสามระดับคะแนน คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย เนื่องจากในขั้นตอนการทดสอบแบบสอบถาม (Pretest) พบว่า กลุ่มตัวอย่างของงานวิจัยนี้เป็นผู้สูงอายุทำให้ไม่สามารถตอบคำถามที่มีความซับซ้อนอย่างเช่น สเกลอันตรภาคชั้นแบบห้าระดับคะแนนได้ จึงทำการปรับระดับคะแนนให้เหลือเพียงสามระดับเท่านั้น

ทั้งนี้คำถามเกี่ยวกับระยะห่างทางจิตใจประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ และคำถามเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของคนไทยมีทั้งสิ้น 19 ข้อ โดยข้อคำถามทั้งหมดได้มาจากการอ้างอิงงานวิจัยในอดีตและปรับปรุงให้เข้ากับบริบทของงานวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นที่พำนักระยะยาวในประเทศไทย 22 คน พยาบาล ผู้ช่วยพยาบาล นักเรียนพยาบาล และนักเรียนผู้ช่วยพยาบาลชาวไทยที่ทำงานด้านดูแลผู้สูงอายุจำนวน 5 คน ผู้บริหารของโรงพยาบาลและโรงเรียนฝึกผู้ช่วยพยาบาล 8 คน

ในส่วนสุดท้ายเป็นคำถามเกี่ยวกับการยอมรับแรงงานไทยในการทำงานด้านการดูแล

สุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเป็นคำถามสามระดับคะแนนเช่นกัน

นี้มีผู้ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยทางใดทางหนึ่งจำนวน 223 คน และไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทยเลยจำนวน 185 คน (ตารางที่ 2) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้มีการกระจายตัวของกลุ่มตัวอย่างทั้งทางด้านเพศอายุ และประสบการณ์ที่มีต่อประเทศไทยอย่างเหมาะสม โดยไม่มีการโน้มเอียงของข้อมูลไปทางใดทางหนึ่งจนมากเกินไป

5. ผลการวิจัย

5.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างทั้ง 408 คน ประกอบด้วยเพศชาย 229 คน และเป็นเพศหญิงจำนวน 179 คน อายุระหว่าง 55-80 ปี (ตารางที่ 1) โดยในจำนวน

ตารางที่ 1 คุณลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง

	เพศชาย	ร้อยละของเพศชายในแต่ละช่วงอายุ	เพศหญิง	ร้อยละของเพศหญิงในแต่ละช่วงอายุ	รวม	ร้อยละของแต่ละช่วงอายุ
อายุ 55-59 ปี	2	28.57	5	71.43	7	1.72
อายุ 60-64 ปี	22	62.86	13	37.14	35	8.58
อายุ 65-69 ปี	94	51.37	89	48.63	183	44.85
อายุ 70-74 ปี	95	57.93	69	42.07	164	40.20
อายุตั้งแต่ 75 ขึ้นไป	16	84.21	3	15.79	19	4.65
รวม	229	56.13	179	43.87	408	100.00

แหล่งที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน

ตารางที่ 2 ผลสรุปการจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามระดับประสบการณ์ที่มีต่อประเทศไทย

		มีประสบการณ์	ไม่มีประสบการณ์
เคยเดินทางมาประเทศไทยหรือไม่	เคย	209	0
	ไม่เคย	14	185
มีเพื่อนหรือคนรู้จักเป็นคนไทยหรือไม่	มี	132	0
	ไม่มี	91	185
ท่านเคยพำนักอาศัยอยู่ในประเทศไทยเกิน 6 เดือนหรือไม่	เคย	102	0
	ไม่เคย	121	185
พูดภาษาไทยได้หรือไม่	ได้	95	0
	ไม่ได้	128	185
อ่านภาษาไทยได้หรือไม่	ได้	35	0
	ไม่ได้	188	185
รวมจำนวนคนที่อยู่ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์		223	185
ร้อยละ (n = 408)		54.66	45.34

แหล่งที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน

5.2 การวิเคราะห์องค์ประกอบของปัจจัยด้านระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศ

ในงานวิจัยนี้ได้ใช้เทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้าง (Structural Equation Model: SEM) ในการวิเคราะห์เพื่อศึกษาอิทธิพลของระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศที่มีต่อการยอมรับในการบริการด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุโดยแรงงานไทย

แม้ว่าแนวคิดระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของคนไทยจะเป็นแนวคิดที่แตกต่างกัน แต่ก็มีความใกล้เคียงกัน อีกทั้งข้อคำถามที่ใช้ในการเก็บ

ข้อมูลมีมากถึง 44 ข้อคำถาม ด้วยเหตุนี้ เพื่อลดความซับซ้อนของข้อมูลและเพื่อความง่ายในการวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยจึงทำการจัดกลุ่มข้อคำถามที่มีความใกล้เคียงกันเข้าไว้ด้วยกันด้วยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบ

ในขั้นแรกของการวิเคราะห์ ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของชุดคำถามทั้ง 44 ข้อ ซึ่งพบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) มีค่าเท่ากับ 0.892 หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์องค์ประกอบด้วยการคำนวณแบบความน่าจะเป็นสูงสุด (Maximum Likelihood) และทำการหมุนแกนแบบไม่ตั้งฉาก (Oblique Rotation) ด้วยวิธีโปรแมกซ์ (Promax)

ซึ่งเมื่อพิจารณาค่าน้ำหนักองค์ประกอบ (Factor Loading) ของการวิเคราะห์ในครั้งแรกนี้ โดยพิจารณาตัดข้อคำถามที่มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบต่ำกว่า 0.30 ออก พบว่า ควรตัดข้อคำถามออกจำนวน 11 ข้อคำถาม แล้วจึงนำข้อคำถามที่เหลือทั้งหมด 33 ข้อมาทำการวิเคราะห์ห้องค์ประกอบอีกครั้งหนึ่ง

ผลการวิเคราะห์สามารถจัดกลุ่มข้อคำถามได้เป็นแปดกลุ่มโดยมีโครงสร้างของแต่ละ

องค์ประกอบดังแสดงในตารางที่ 3 ซึ่งการวิเคราะห์ครั้งนี้มีค่าดัชนี Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ของการวิเคราะห์เท่ากับ 0.887 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.5 และมีความแปรปรวนรวมที่สามารถอธิบายได้ (Total Variance Explained) เท่ากับร้อยละ 56.351 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าข้อมูลที่ได้มานี้สามารถนำมาใช้วิเคราะห์โดยเทคนิคการวิเคราะห์องค์ประกอบได้ และมีอำนาจในการอธิบายข้อมูลที่เป็นที่ยอมรับ

ตารางที่ 3 ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์องค์ประกอบ

		Factor							
		1	2	3	4	5	6	7	8
CI_10	คนไทยเป็นคนรับผิดชอบดี เชื่อถือได้	.818					-.123		
CI_9	คนไทยเป็นคนขยัน	.785		-.147			-.169		.173
CI_13	คนไทยเป็นคนรักษากฎระเบียบ	.732				.147			
CI_11	คนไทยเป็นคนมีความพยายาม ไม่ย่อท้อต่อปัญหา	.730		-.123					
CI_16	คนไทยเป็นคนใส่ใจในส่วนรวม คิดถึงคนอื่นก่อนเสมอ	.711		.106		-.107	.137		
CI_15	คนไทยเป็นคนรักษาเวลา	.702	-.219	.166			.121		
CI_4	คนไทยเป็นคนมีมารยาท	.433	.308	-.134		.153			
CI_17	คนไทยเป็นคนรักสะอาด	.342		.297	-.184		.186		.152
CI_2	คนไทยเป็นคนกระฉับกระเฉง ตื่นตัวอยู่เสมอ	.340	.267						.266
CI_5	คนไทยเป็นคนรู้จักกาลเทศะ	.331	.311				.149		-.121
CI_7	คนไทยเป็นคนใจดี มีน้ำใจ ไม่เอาเปรียบ		.707	.122			-.219		
CI_3	คนไทยเป็นคนประนีประนอม		.608	-.154			.195		-.159
CI_1	คนไทยเป็นคนที่ทำให้ความเอาใจใส่ต่อผู้สูงอายุเหมือนคนในครอบครัว		.585						.188
CI_6	คนไทยเป็นคนรักสงบ ไม่ก้าวร้าว		.510	.196					
CI_12	คนไทยมีความเป็นผู้ใหญ่ สุขุม	.301	.483			-.138			-.240
PD_13	ฉันสามารถรับประทานอาหารไทยได้			.639	.108		-.134		-.246
CI_19	คนไทยเป็นคนที่เขาไปชวนคุยได้อย่างสะดวกใจ	-.126	.375	.491					
PD_5	ฉันสามารถสื่อสารกับคนไทยได้ด้วยท่าทาง			.457			-.117		
PD_1	ศาสนาที่คนไทยนับถือเป็นสิ่งที่ฉันพอจะเข้าใจและยอมรับได้ง่าย		.101	.419		.134	-.101		

ตารางที่ 4 ชื่อและค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัคสำหรับองค์ประกอบย่อยของระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศ

ชื่อองค์ประกอบ		ค่า Eigen Value	ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบัค
1	นิสัยการทำงาน (Working Manner)	7.555	0.891
2	ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Human Interaction)	2.856	0.731
3	ระยะห่างทางวัฒนธรรม (Cultural Distance)	2.018	0.616
4	ระยะห่างทางเทคโนโลยี (Technological Distance)	1.409	0.693
5	ระยะห่างทางมารยาทสังคม (Social Manner Distance)	1.366	0.656
6	ระยะห่างทางเศรษฐกิจและการเมือง (Economics and Political Distance)	1.220	0.474
7	ระยะห่างทางสิ่งแวดล้อมการทำงาน (Working Environment Distance)	1.132	0.482
8	ระยะห่างทางการศึกษา (Education Distance)	1.039	0.185

แหล่งที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน

หลังจากที่ได้โครงสร้างของระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศแล้ว ในขั้นตอนต่อไปคือการคำนวณค่าคะแนนองค์ประกอบของทั้งแปดองค์ประกอบด้วยวิธีถดถอย (Regression Method) เพื่อนำค่าที่ได้นี้ไปใช้เป็นตัวแปรต้นสำหรับการวิเคราะห์หาอิทธิพลของระยะห่างทางจิตใจและภาพลักษณ์ของประเทศที่มีต่อการยอมรับ

แรงงานไทยทางด้านดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น และเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา Multi-Collinearity ในการวิเคราะห์ จึงจำเป็นต้องพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบก่อนด้วยการคำนวณค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation Coefficients) ระหว่างองค์ประกอบแต่ละคู่ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบที่จัดได้

องค์ประกอบที่	1	2	3	4	5	6	7
1	1.000	.575	.142	.019	.417	.359	.193
2	.575	1.000	.472	.211	.343	.306	-.007
3	.142	.472	1.000	.318	.240	.350	-.052
4	.019	.211	.318	1.000	.179	.244	.047
5	.417	.343	.240	.179	1.000	.242	.052
6	.359	.306	.350	.244	.242	1.000	.052
7	.193	-.007	-.052	.047	.052	.052	1.000
8	.185	.236	.256	.343	.331	.154	.148

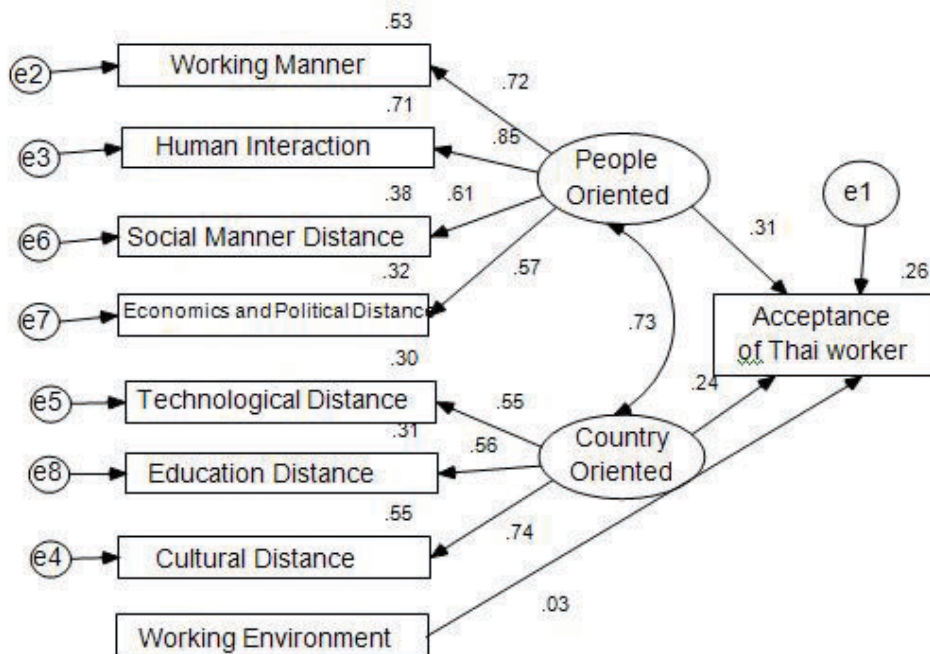
แหล่งที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน

เมื่อพิจารณาค่าสหสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบแต่ละคู่ในตารางที่ 5 จะพบว่าสามารถจัดองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันค่อนข้างสูงได้เป็นสามกลุ่ม คือ กลุ่มที่หนึ่ง ได้แก่ องค์ประกอบด้านนิสัยการทำงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ระยะห่างทางมรรยาททางสังคม และระยะห่างทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจสามารถเรียกรวมได้ว่าเป็นกลุ่มปัจจัยเชิงบุคคล และกลุ่มที่สอง ได้แก่ องค์ประกอบด้านระยะห่างทางเทคโนโลยี ระยะห่างทางการศึกษา และระยะห่างทางวัฒนธรรม ซึ่งเรียกรวมว่าเป็นกลุ่มปัจจัยเชิงประเทศ และกลุ่ม

สุดท้าย คือ องค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบด้านอื่นๆ ต่ำที่สุด

5.3 การวิเคราะห์อิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับแรงงานไทยด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ

หลังจากที่จัดกลุ่มองค์ประกอบต่างๆ ตามความสัมพันธ์ดังตารางที่ 5 ได้แล้ว จึงนำโครงสร้างของความสัมพันธ์ดังกล่าวมาทำการวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองสมการโครงสร้างดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แบบจำลองสมการโครงสร้างสำหรับการวิเคราะห์

แหล่งที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน

ตารางที่ 6 ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสมการโครงสร้าง

			Unstandardize Coefficients	Standardize Coefficients	Standard Error	P-value
People Oriented	→	Working Manner	1	0.725		
		Human Interaction	1.117	0.845	0.08	***
		Social Manner Distance	0.743	0.613	0.07	***
		Economics and Political Distance	0.653	0.566	0.06	***
Country Oriented	→	Technological Distance	1.134	0.548	0.15	***
		Education Distance	1	0.555		
		Cultural Distance	1.46	0.744	0.17	***
People Oriented	→	Acceptance of Thai worker	0.302	0.309	0.09	***
Country Oriented			0.382	0.24	0.16	0.02
Working Environment			0.02	0.026	0.03	0.55
GFI (Goodness of Fit Index)			0.852			
CFI (Comparative Fit Index)			0.718			
RMR (Root Mean Square Error)			0.070			

*** หมายถึง ค่า p-value < 0.01

แหล่งที่มา: คำนวณโดยผู้เขียน

ผลการวิเคราะห์สมการโครงสร้างดังกล่าวสามารถแสดงได้ดังตารางที่ 7 ซึ่งพบว่า แบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้มีความน่าเชื่อถือ โดยพิจารณาจากค่าดัชนี GFI (Goodness of Fit Index) เท่ากับ 0.852 CFI (Comparative Fit Index) เท่ากับ 0.718 ซึ่งถ้าหากมีมากกว่า 0.800 แล้ว แสดงว่าแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือดี และถ้ามีค่ามากกว่า 0.700 แล้วแสดงว่าน่าเชื่อถือพอใช้ และการพิจารณาค่า RMR (Root Mean Square Residual) เท่ากับ 0.070 ซึ่งมีค่าน้อยกว่า 0.1

แสดงว่ามีแบบจำลองมีความน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับได้

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ที่แสดงระดับอิทธิพลของแต่ละตัวแปรในแบบจำลองแล้ว พบว่าปัจจัยเชิงบุคคล (People Oriented) มีอิทธิพลต่อการยอมรับแรงงานไทยมากกว่าปัจจัยเชิงประเทศ (Country Oriented) โดยที่เมื่อพิจารณารายละเอียดของปัจจัยเชิงบุคคลแล้วพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Human Interaction) มีบทบาทมากที่สุด รองมา คือ การรับรู้ในบุคลิกการ

ทำงานของแรงงานไทย (Working Manner) ระยะห่างด้านมารยาททางสังคม (Social Manner Distance) และระยะห่างทางเศรษฐกิจ (Economics Distance) ส่วนปัจจัยเชิงประเทศที่มีอิทธิพลสูงสุด คือ ระยะห่างทางวัฒนธรรม (Cultural Distance) ระยะห่างทางการศึกษา (Education Distance) และระยะห่างทางเทคโนโลยี (Technological Distance) ส่วนปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมการทำงาน (Working Environment) นั้นไม่ได้มีอิทธิพลต่อการยอมรับแรงงานไทยอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05

6. การอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์จะเห็นได้ถึงปัจจัยเชิงบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับแรงงานไทยสูงกว่าปัจจัยเชิงประเทศ หรืออาจจะกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าเป็นปัจจัยเชิงสถาบัน เช่น ระบบการศึกษา ระดับการพัฒนาเทคโนโลยีและวัฒนธรรม ซึ่งแตกต่างจากธรรมชาติของคนญี่ปุ่นโดยทั่วไปที่มีแนวโน้มให้ความเชื่อถือในระบบและสถาบันมากกว่าตัวบุคคลเห็นได้จากกรณีการแนะนำตัว จะแนะนำองค์กรที่สังกัดก่อนแล้วจึงแนะนำชื่อตัว

กรณีศึกษาเป็นการส่งแรงงานไทยเข้าไปทำงานยังประเทศญี่ปุ่น การที่ปัจจัยเชิงสถาบันมีระดับความสำคัญน้อยกว่าปัจจัยเชิงบุคคล อาจเป็นผลมาจากการที่คนญี่ปุ่นเชื่อมั่นว่าสถานพยาบาลในประเทศตนจะมีมาตรฐานในการคัดเลือบุคคลเข้าทำงานอยู่แล้ว จึงให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงสถาบันของไทยน้อยกว่าปัจจัยเชิงบุคคลโดยเปรียบเทียบ

เมื่อผู้สูงอายุเชื่อมั่นในสถานพยาบาลในประเทศญี่ปุ่นจะสามารถฝึกอบรมบุคลากรให้มี

มาตรฐานด้านวิชาชีพที่ยอมรับได้แล้ว สิ่งที่สูงอายุยังคงกังวลอยู่ก็คือ ปัจจัยด้านมารยาททางสังคม การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน ฯลฯ ว่าคนไทยจะสามารถทำงานร่วมกันกับตนได้ดีเพียงใด จึงให้ความสำคัญกับปัจจัยเชิงบุคคลค่อนข้างมาก

อย่างไรก็ดีงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาการค้าบริการระหว่างประเทศในรูปแบบการเคลื่อนย้ายผู้ให้บริการไปยังประเทศผู้รับบริการ หากมีการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายผู้รับบริการไปยังประเทศผู้ให้บริการแล้วคณะผู้วิจัยคาดว่าปัจจัยเชิงประเทศหรือเชิงสถาบันอาจจะมีอิทธิพลที่แตกต่างจากงานวิจัยนี้

7. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

ผลลัพธ์จากการวิจัยนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้วางนโยบายของประเทศไทยในการเปิดตลาดผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่นในแง่ของความเป็นไปได้ทางการตลาดรวมถึงเป็นประโยชน์ต่อผู้ประกอบการไทยที่สนใจส่งผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุไปยังประเทศญี่ปุ่น โดยสามารถช่วยชี้แนะแนวทางในการการวางแผนให้ความรู้ตลอดจนสร้างเสริมบุคลิกภาพที่เหมาะสมให้แก่ผู้ดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และเนื่องจากประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ได้รับการยอมรับว่ามีมาตรฐานการบริการที่สูง ดังนั้น หากสามารถให้บริการผู้สูงอายุด้วยมาตรฐานการบริการของประเทศญี่ปุ่น ก็คาดว่าจะสามารถนำไปปรับใช้กับการให้บริการผู้สูงอายุในประเทศอื่นๆ ได้

8. ข้อจำกัดและข้อเสนองานวิจัยในอนาคต

งานวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์การยอมรับในแรงงานไทยด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในภาพรวม โดยไม่ได้จำแนกประเภทของผู้สูงอายุชาว

ญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประสบการณ์ที่ผู้สูงอายุเหล่านี้มีต่อประเทศไทย ย่อมมีผลต่อการรับรู้ในด้านต่างๆ เกี่ยวกับประเทศไทยและแรงงานไทยด้วยเหตุนี้ การศึกษาเพื่อวิเคราะห์เจาะลึกเพื่อเปรียบเทียบถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์และไม่มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเทศไทย รวมถึงการศึกษาในมุมมองของผู้จ้างหรือผู้ตัดสินใจจ้างแรงงาน จึงเป็นประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจ และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผน

การเตรียมการเพื่อสร้างบุคลากรกลุ่มนี้ต่อไป นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังเป็นความพยายามเบื้องต้นที่จะศึกษาอิทธิพลของระยะทางทางจิตใจและภาพลักษณ์ที่มีต่อการยอมรับในการบริการที่มีลักษณะเป็นการเคลื่อนย้ายแรงงานไปยังประเทศผู้รับบริการ การศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้กับการบริการรูปแบบอื่นๆ จึงมีความจำเป็น เพื่อให้เข้าใจธรรมชาติของผู้บริโภคมากขึ้น

บรรณานุกรม

- Agrawal, J., & Kamakura, W.A. (1999). Country of origin: a competitive advantage? *International Journal of Research in Marketing*, 16(4), 255-267.
- Beckerman W. (1956). Distance and the pattern of Intra-European trade. *Review of Economics and Statistics*, 38(1), 31-40.
- Dow D. (2000). A note on psychological distance and export market selection. *Journal of International Marketing*, 8(1), 51-64.
- Dow D, & Karunaratna A. (2006). Developing a multidimensional instrument to measure psychic distance stimuli. *Journal of International Business Studies*, 37(5), 578-602.
- Jaffe, E.D., & Nebenzahl, I.D. (2001). *National image and competitive advantage: the theory and practice of country-of-origin effect*. Copenhagen, Denmark: Copenhagen Business School Press.
- Johanson J., & Wiedersheim-Paul F. (1975). The internationalisation of the firm – four Swedish case studies. *The Journal of Management Studies*, 12(3), 305-322.
- Johansson, J.K., Douglas, S.P., & Nonaka I. (1985). Assessing the impact of country of origin on product evaluations: a new methodological perspective. *Journal of Marketing Research*, 22(4), 388-396.
- Nagashima, A. (1970). A comparison of Japanese and U.S. attitudes toward foreign products. *Journal of Marketing*, 34(1), 68-74.

- Nagashima, A. (1977). A comparative 'made in' product image survey among Japanese businessmen. *Journal of Marketing*, 41(3), 95-100.
- Narayana, C.L. (1981). Aggregate images of American and Japanese products: implications on international marketing. *Columbia Journal of World Business*, 16(2), 31-35.
- Roth, K.P., & Diamantopoulos, A. (2009). Advancing the country image construct. *Journal of Business Research*, 62(7), 726-740.
- Schaefer, A. (1997). Consumer knowledge and country of origin effect. *European Journal of Marketing*, 31(1), 56-72.
- Sethi S.P. (1971). Comparative cluster analysis for world markets. *Journal of Marketing Research*. 8(3), 348-354.
- Shenkar O. (2001). Cultural distance revisited: towards a more rigorous conceptualization and measurement of cultural differences. *Journal of International Business Studies*, 32(3), 519-535.
- Sousa, C.M.P., & Bradley F. (2006). Cultural distance and psychic distance: two peas in a pod? *Journal of International Marketing*, 14(1), 49-70.
- Verlegh, P.W.J., & Steenkamp, J.E.M. (1999). A review and meta-analysis of country-of-origin research. *Journal of Economic Psychology*, 20(5), 521-546.

วารสาร jsn Journal เปิดรับบทความวิชาการหรือบทความวิจัยต้นฉบับจากอาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย นักศึกษา และบุคคลทั่วไป ที่ทำงานวิชาการเกี่ยวกับญี่ปุ่นศึกษา บทความที่ส่งมายังกองบรรณาธิการเพื่อรับการพิจารณาสำหรับตีพิมพ์ต้องเป็นต้นฉบับที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาเพื่อการตีพิมพ์ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ประเภทอื่น บทความอาจเขียนเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษก็ได้ รูปแบบของการจัดเตรียมบทความจะต้องเป็นไปตามแนวทางของวารสาร ก่อนที่บทความจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความจะต้องผ่านการอ่านและการประเมินคุณภาพโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ วิธีการประเมินบทความใช้ blinding system

แนวทางการจัดเตรียมต้นฉบับ

บทความต้นฉบับที่จะเสนอเพื่อรับการพิจารณาตีพิมพ์ควรมีความยาวไม่เกิน 20 หน้ากระดาษ A4 โดยจัดหน้ากระดาษด้วยขนาดมาตรฐาน บทความต้นฉบับจะประกอบด้วย 3 ส่วน ส่วนที่หนึ่ง (หน้าแรก) ระบุ ชื่อบทความ ชื่อ-สกุลผู้เขียน สังกัด บทคัดย่อ คำสำคัญ และเชิงอรรถ เป็นภาษาไทย ส่วนที่สอง (หน้าที่สอง) มีรายละเอียดทุกประการเหมือนในหน้าแรกเป็นภาษาอังกฤษ ส่วนที่สาม (ตั้งแต่หน้าที่สามเป็นต้นไป) เป็นเนื้อหาของบทความโดยเรียงลำดับตามมาตรฐานปกติของการเขียนบทความ ทั้งนี้ผู้เขียนควรใช้ตัวเลขอารบิกในการเรียงลำดับขององค์ประกอบของบทความในส่วนของบทนำจนถึงบทสรุป บรรณานุกรมหรือภาคผนวก(ถ้ามี)ให้เขียนต่อท้ายจากบทสรุปตามลำดับโดยไม่ต้องใช้ตัวเลขในการเรียงลำดับการจัดทำบรรณานุกรมให้ใช้ระบบ APA (American Psychological Association)

รูปแบบของการนำเสนอ

การเตรียมต้นฉบับบทความให้มีระยะห่างระหว่างบรรทัด single space กรณีตัวอักษรภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษ ให้ใช้ตัวอักษร Cordia New ขนาดของตัวอักษรที่ใช้มีรายละเอียดดังนี้

1. ชื่อบทความ: ตัวเข้ม ขนาด 20 พอยท์
2. ชื่อ-สกุลของผู้เขียน: ตัวเข้ม ขนาด 16 พอยท์ (สังกัดของผู้เขียน: ตัวเอียง ขนาด 16 พอยท์)

3. บทคัดย่อ: ตัวปกติ ขนาด 16 พอยท์ (ไม่เกิน 10 บรรทัด)
4. คำสำคัญ: ตัวปกติ ขนาด 16 พอยท์ (ไม่เกิน 5 คำ)
5. หัวเรื่อง: ระดับต้น (เช่น 1.XXX, 5.XXX, บรรณานุกรม, ภาคผนวก) ตัวเข้ม ขนาด 18 พอยท์, ระดับรองลงไป (เช่น 1.1, 2.1.3) ตัวเข้ม ขนาด 16 พอยท์
6. เนื้อหา: ตัวปกติ ขนาด 16 พอยท์
7. เชิงอรรถในหน้าแรกและหน้าที่สอง: ตัวปกติ ขนาด 12 พอยท์ (มีสองส่วน)
- * รายละเอียดบางประการที่ผู้เขียนต้องการระบุเกี่ยวกับบทความ กิตติกรรม-ประกาศ ฯลฯ

** ระบุตำแหน่งทางวิชาการหรือตำแหน่งอื่นของผู้เขียนบทความ ที่อยู่และ e-mail ดังตัวอย่างต่อไปนี้ รองศาสตราจารย์ ดร... , ที่อยู่ติดต่อได้ : ..... , e-mail : .....

8. เชิงอรรถในเนื้อหาบทความ: เขียนไว้ในแต่ละหน้า ตัวปกติ ขนาด 12 พอยท์ เรียงลำดับด้วยตัวเลขอารบิก
  9. ตาราง: ตัวเข้มหรือตัวปกติ ขนาด ไม่เกิน 16 พอยท์ (ตามความเหมาะสม)
  10. บรรณานุกรม: ตัวปกติ ขนาด 16 พอยท์
  11. ภาคผนวก: ตัวปกติ ขนาด 16 พอยท์
- หากมีความจำเป็นต้องใช้ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นให้ใช้ MS Mincho ตัวอักษรภาษาญี่ปุ่นที่ใช้โดยทั่วไปในเนื้อหาให้มีขนาด 10.5 พอยท์ (จะมีขนาดอักษรเท่ากับอักษรไทย Cordia New ขนาด 16 พอยท์) หากเป็นการใช้ภาษาญี่ปุ่นในส่วนอื่นๆ ของบทความให้ปรับขนาดตามความเหมาะสมโดยยึดถือหลักเกณฑ์ข้างต้น

ตารางและภาพ

ผู้เขียนจะต้องเรียงลำดับตารางและภาพโดยใช้ตัวเลขอารบิก (เช่น ตารางที่ 1 ภาพที่ 2) และต้องระบุชื่อตารางและภาพหลังตัวเลขด้วย โดยกำกับไว้บนตารางหรือภาพ ขนาดของตัวอักษรในตารางและภาพใช้ตามหลักเกณฑ์ข้างต้นโดยพิจารณาตามความเหมาะสม ความสวยงาม และลักษณะของเนื้อหา ต้องระบุแหล่งที่มาของตารางและภาพให้ครบถ้วน หากเป็นผลการศึกษาหรือเรียงเรียงโดยผู้เขียน ให้ระบุด้วย เช่น คำนวณ/เรียบเรียง/สรุปโดยผู้เขียน

การอ้างอิงในเนื้อหาและการลงรายการบรรณานุกรม แบบ APA

การอ้างอิงในเนื้อหาให้ระบุชื่อสกุลของผู้เขียน ตามด้วยปีที่พิมพ์และเลขหน้าภายในวงเล็บ ตัวอย่างเช่น กรณีหนังสือ บทความในวารสาร หรือรายงานวิจัย (อ้างศักดิ์

อายุวัฒนะ, 2547, น. 20) หรือ (Feuchtwanger, 2002, p. 99) กรณีหนังสืออ้างอิง (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, 2546, น. 37) หรือ (Merriam-Webster's collegiate dictionary, 1993, p. 125) กรณีเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (ชวณะ ภวภานันท์, 2548) หรือ (Lesley University, 2005) ตัวอย่างการลงรายการบรรณานุกรมของสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ มีดังนี้

หนังสือ

ชำระศักดิ์ อายุวัฒนะ. (2547). *ไทยในมาเลเซีย*. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.
Feuchtwanger, E. (2002). *Bismark*. London: Routledge.

หนังสือแปล

ซองต์, ณ. (2547). *ปีกแห่งพลัง* [Les ailes de courage] (พูลสุข อาภาวัชรรัตน์
ต้นพรหม, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์. (ต้นฉบับพิมพ์ ปี
ค.ศ. 1872)
Leplace, P.S. (1951). *A philosophical essay on probabilities* (F.W.
Truscott&F.L.Emory,Trans.).NewYorkDover.(Originalwork
published 1814)

หนังสืออ้างอิง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. (2546). กรุงเทพฯ: นามมีบุ๊คส์.
Merriam-Webster's collegiate dictionary (10th ed.). (1993).
Springfield, MA: Merriam-Webster.

รายงานวิจัย

ฉันทนา บรรพศิริโชติ หวันแก้ว. (2535). *การศึกษาสถานภาพและนโยบาย
เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาส:เด็กทำงาน*(รายงานผลการวิจัย).
กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
Broadhurst, R. G., & Maller, R.A. (1991). *Sex offending and recidivism*
(Tech.Rep.No.3). Nedland,WesternAustralia:Universityof
Western Australia, Crime Research Centre.

วารสาร

ประมุล สัจจิตพิเศษ. (2541). ปัญหาและแนวทางแก้ไขเศรษฐกิจไทย. *สังคมศาสตร์
ปริทัศน์*, 19(2), 34-39.

McArdle, E. (2006). Getting it right. *Harvard Law Bulletin*, 57(2),
22-27.

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ชวณะ ภวกานันท์. (2548). ธุรกิจสปาไทยนำก้าวไกลไปกว่านี้. ค้นเมื่อ
25 ธันวาคม 2548, จาก [http://www.businessgai.co.th/
content.php?data=407720-opinion](http://www.businessgai.co.th/content.php?data=407720-opinion)

Lesley University. (2005). Basic APA format for citing print
materialist media. Retrieved April, 28, 2006, from [http://
lesley.edu/library/guide/citation](http://lesley.edu/library/guide/citation)

การเสนอบทความ

ผู้เขียนต้องส่งบทความในรูปแบบเอกสารจำนวน 3 ชุด โดยส่งทางไปรษณีย์มายัง
กองบรรณาธิการ *jsn Journal* (รศ.ดร.วรเวศม์ สุวรรณระดา) ชั้น 3 อาคารวิศิษฐ์
ประจวบเหมาะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

jsn Journal is a peer-reviewed academic journal published by the Japanese Studies Association of Thailand (JSAT) once a year. It publishes original academic articles on any Japanese related issues in both humanities and social sciences, for example, linguistics, literatures, Japanese language as foreign language, culture, history, politics, international relations, law, public policy, economy and business, society, education.

ISSN 2229-1997

Editor   Worawet Suwanrada
Chulalongkorn University

Editorial Board

Chaiwat Kamchoo *Chulalongkorn University*
Siriporn Wajjwalku *Thammasat University*
Saikaew Tipakorn *Chulalongkorn University*
Patamawadee Pochanukul *Thammasat University*
Buddhagarn Rutchatorn *Chulalongkorn University*
Chantana Chanbanchong *Naresuan University*
Maitree Inprasitha *Khonkaen University*
Warintorn Wuwongse *Thammasat University*
Sirimonporn Suriyawongpaisal
Chulalongkorn University
Kanlayanee Sitasuwan *Chulalongkorn University*
Chomnard Setisarn *Chulalongkorn University*
Pakatip Skulkru *Thammasat University*
Pranee Jongsutjarittam *Kasetsart University*
Surangsri Tonseingsom *Chulalongkorn University*
Nonglak Limsiri
Chulachomklao Royal Military Academy
Chollada Kopatta *Thammasat University*

Editorial Secretariat   Ekasit Nunbhakdi
Orn-anong Saiphoklang

Editorial correspondence

jsn Journal (Worawet Suwanrada)
3rd Floor Visidh Prajuabmoh Building
Chulalongkorn University,
Pathumwan, Bangkok 10330
E-mail: jsnjournal@gmail.com

Editorial Note

The Leadership's Perception towards Thai Women during World War II under the Influence of the Japanese Military Regime **1**

Piyawan Asawarachan

Influence of Psychic Distance and Country Image over Japanese Elderly on Acceptance of Thai Caregivers **20**

Patnaree Srisuphaolarn, and Nuttapol Assarut